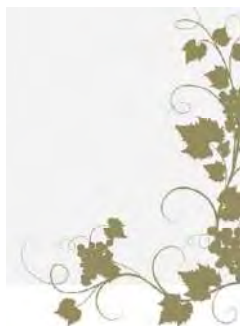

PARTEA II

SERGIU RĂDĂUȚANU: ITINERAR BIOGRAFIC

REPERE BIBLIOGRAFICE

DATE PERSONALE:

Naționalitate român din Basarabia
Data nașterii 17 iunie, 1926
Locul nașterii or. Chișinău, jud. Lăpușna, Regatul
 României

COPII:

Valentina, 25.12.1955;
Ludmila, 31.05.1958.

STUDII:

Medii primare: liceul „B.P. Hașdeu” din or. Chișinău (1937-1942);
Superioare: 1950 – 1955, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de
Fizică.
De doctorat: 1956 - 1959, Institutul Fizico-Tehnic „A. F. Ioffe” din
Leningrad (Sankt- Petersburg), Federația Rusă;
Doctor habilitat: 1966, Institutul Politehnic din Leningrad
(Sankt- Petersburg), Federația Rusă.

ACTIVITATEA PROFESIONALĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ:

1959, colaborator științific;
1961-1964, șef al Laboratorului de Materiale Semiconductoare al Institutului
de Fizică Aplicată al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM);
1964-1973, Rector al Institutului Politehnic din Chișinău;
1974, Vice-Președinte al AȘM, șef al Laboratorului de Materiale
Semiconductoare al Institutului de Fizică Aplicată, AȘM;
1990-1995, vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova;
1993-1998, director al Centrului de Materiale Semiconductoare la Institutul de
Fizică Aplicată al AȘM.

STAGII ȘTIINȚIFICE

1954 – 1955, Stagiul științific la Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din
Moscova;
1958, Stagiul științific la filiala Academiei de Științe a Rusiei din or.
Novosibirsk);
1956-1957, Stagiul științific la Institutul Fizico-Tehnic „A.F. Ioffe” din
Leningrad, Federația Rusă;

1960, Stagiu științific în Cehoslovacia;

1963, Stagiu științific în România.

GRADE ȘI TITLURI ȘTIINȚIFICE:

1959, Doctor în științe fizico-matematice, conferit de Consiliul Științific al Institutul Fizico-Tehnic „A. F. Ioffe” din Leningrad, Federația Rusă;

1966, Docent (conferențiar), Institutul Politehnic din Chișinău (astăzi Universitatea Tehnică a Moldovei);

1966, Doctor habilitat în științe fizico-matematice, conferit de Consiliul Științific al Institutul Politehnic din Leningrad, Federația Rusă;

1967, Profesor universitar, Institutul Politehnic din Chișinău (astăzi Universitatea Tehnică a Moldovei);

1970, Membru corespondent al Academiei de Științe a Republicii Moldova;

1972, Membru titular (academician) al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

DISTINCȚII NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE:

1967, 1971 Ordinul „*Drapelul roșu de muncă*”;

1983, Laureat al Premiului de Stat în domeniul Științei și Tehnicii;

1991, Membru de onoare al Academiei Române;

1992, Membru de onoare al Academiei de Cosmonautică „*K. E. Tziolkovski*”;

1992, Membru de onoare al Academiei de Științe Inginerești a Federației Ruse.

1993, Medalia University Semiconductor Research Center, Universitatea din Seoul, Coreea de Sud;

1996, Membru al Academiei Central-Europene de Științe și Artă;

1995, Doctor Honoris Causa, Universitatea Tehnică a Moldovei;

1995, Doctor Honoris Causa, Universitatea „*Transilvania*” din Brașov, România;

1995, Doctor Honoris Causa, Universitatea de Vest din Timișoara, România;

1995, Doctor Honoris Causa, Universitatea Tehnică „*Gh. Asachi*” din Iași;

1995, Doctor Honoris Causa, Academia de Studii Economice, Republica Moldova

1996, Doctor Honoris Causa, Universitatea Tehnică Atena, Grecia;

1996, Doctor Honoris Causa, Universitatea Pedagogică de Stat „*C. E. Tziolkovski*” din Kaluga, Federația Rusă;

1996, Ordinul Republicii.

1998, Laureat al Premiului de Stat în domeniul Științei și Tehnicii.

Ordinul Republicii (1996)

Laureat al Premiului de Stat al RM (1998).

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

Titluri didactice:

1965, Titlul științifico-didactic de conferențiar universitar (docent);

1967, Titlul științifico-didactic de profesor universitar.

ALTE ACTIVITĂȚI

1974, Președinte al Uniunii Științifico-Tehnice din Moldova.

1981, Președinte al Consiliului Științific Specializat „S. Rădăuțanu” pentru acordarea titlurilor științifice de doctor și doctor habilitat;

1995, Membru al Comitetului pentru Premiile de Stat ale Republicii Moldova în domeniul Științei, Tehnicii și Producției;

Președinte al Societății Științifice „Dimitrie Cantemir” din Republica Moldova.

Președinte al Fundației „D. Gusti”, Republica Moldova;

Membru al consiliilor de redacție, printre care:

Enciclopedia Sovietică Moldovenească, în 6 volume (Chișinău, 1976);

Dicționar Enciclopedic Moldovenesc (Chișinău, 1989);

Literatura și Arta Moldovei;

Enciclopedie în 2 volume (Chișinău, 1985);

Dicționar Politehnic Rus-Moldovenesc (Român), Chișinău, 1983);

Buletinului Academiei de Științe a Moldovei (seria Fizică și Tehnică);

Revista internațională „Solar Energy Materials and Solar Cells”.

*Ion Rădăuțanu, soția Iudmila și
feciorul Sergiu.*

*Studentul Sergiu Rădăuțanu împreună
cu colegi de grupă.*

*În ajunul numirii în funcția de rector al noului
Institut Politehnic.*

Rectorul Sergiu Rădăuțanu la birou.

*Rectorul Sergiu Rădăuțanu împreună cu
laureații premiului Nobel A. Prohorov și
N. Baskov.*

*Academicianul Sergiu Rădăuțanu, Florin
Tănăsescu ș.a. Timișoara, 1996 .*

ITINERAR BIOGRAFIC

*La vârsta de 1 an.
17.08.1927*

*Este venit dintr-o familie de intelectuali
din Chișinău, dar cu rădăcini de la țară, de
acolo unde, vorba maestrului, s-a născut
vesnicia.*

*Elev, Liceul
„B.P. Hașdeu”, 1942*

*Studentia – cea mai frumoasă perioadă a
vieții, a fost plină de clipe fericite,
(curriculare și extracurriculare), care i-au
rămas întipărite în memorie pentru toată
viața.*

*Student, 1952.
Universitatea din Chișinău*

*Momentul cel mai important în viața
rectorului Sergiu Rădăuțanu a fost fondarea
Institutului Politehnic din Chișinău (astăzi
Universitatea Tehnică a Moldovei), prima
(și ultima!) instituție de învățământ tehnic
superior din Republică, care până astăzi a
pregătit peste 80000 de ingineri.*

1998

Care sunt rădăcinile academicianului Sergiu Rădăuțanu?

Sergiu Rădăuțanu s-a născut la data de 17 iunie 1926 în Chișinău într-o familie cu tradiții intelectuale. Pe linia tatălui provine dintr-o familie de țărani înstăriți (răzeși) de prin părțile Bălțiului. Bunicul său, Sergiu Gheorghe Rădăuțanu, a fost un proprietar de pământ destul de prosper în s. Chișcăreni, de lângă Sângerei, dar și cu carte. Studiile lui Sergiu Gh. Rădăuțanu se datorează marelui mecenat, care l-a trimis să facă carte la Sorbona. De menționat că marele moșier Nicolae Casso (1839-1904), mareșal al nobilimii din jud. Bălți, poreclit „*filozoful de la Chișcăreni*”, a locuit la Chișcăreni. În acele vremuri era o mare onoare să fii mecenat, să construiești școli, spitale. Nicolae Casso a instituit burse și a trimis mai mulți copii de țărani la liceele din Chișinău și Iași. Printre ei era și un băiat din Coșcodeni, bunelul viitorului academician, pe care îl chema tot Sergiu. După ce a făcut studii secundare la Iași, a fost trimis la Universitatea Sorbona din Paris (cu încă alți băieți de la țară). „*La școala sa moldovenească din Chișcăreni, N. Casso avea cam vreo sută de elevi și eleve. Dintre aceștia el a ales vreo 30, pe care i-a trimis, pe socoteala lui, să-și continue studiile la școlile finutale și secundare, iar dintre acești 30 s-au dovedit capabili pentru școlile superioare numai șapte. Acești șapte (printre care și Sergiu Gh. Rădăuțanu), întâi și-au făcut studiile la liceul din Iași, apoi au fost trimiși la Universitatea din Paris*”, scrie Profirie Fală. Despre N. Casso, Butești, Bălți, 1922.

Nepotul de pe frate Leon Casso, cu studii la Paris și Berlin, magistrul la Universitatea din Tartu, ulterior a predat la catedra de drept civil a Universității din Harkov, a fost director al colegiului „*Tareviciul Nicolai*” din or. Moscova, ministru al învățământului din Imperiul Țarist (1910-1914). Nicolae Casso a fost un mare mecenat și patriot, contribuind material pe lângă multe altele la deschiderea și înzestrarea cu manuale a unei școli de meserii în sat.

Pentru crearea unei situații materiale mai bune familiei Sergiu Gh. Rădăuțanu a semnat o serie de contracte de arendă, care au fost de succes. Despre aceasta vorbește faptul că numele lui a fost înscris în lista Ligii arendașilor din Basarabia. Însă Nicolae Casso nu numai că l-a întreținut ca bursier ci, găsim-l pe Sergiu Gh. Rădăuțanu mai simpatic printre bursierii săi, l-a făcut om, dăruindu-i o frumoasă avere - o moșie de 500 desetine în apropierea Chișcărenilor, iar la bătrânețe l-a însărcinat cu conducerea moșiilor sale, numindul administrator principal. Aceasta reiese și dintr-o scrisoare a lui N. Casso către S. Rădăuțanu din 23 decembrie 1893 (vezi și ziarul „*Bessarabskie gubernskie vedomosti*”, anexe, nr. 28 din 1912). Sergiu Gheorghe Rădăuțanu era administratorul principal al boierului Casso.

Bunicul viitorului academician s-a căsătorit cu Ecaterina, fiica preotului din

Bunicul Sergiu Gh. Rădăuțanu printre bursierii lui Nicolae Casso, Chișcăreni.

sat Ioan Balic și a Mafitei Chihai (Tihai), fratele căreia Anatolie pleacă misionar al bisericii ortodoxe în Japonia, unde s-a învrednicit de titlul de arhimandrit, fiind supranumit „apostolul Japoniei”. Un alt frate, Alexandru, devenise director al liceului din or. Nicolaev.

Ca și mareșalul

nobilimii Nicolae Casso, Sergiu Gheorghe Rădăuțanu a făcut acte de caritate. Fiind atacat de o boală grea, în floarea vârstei Sergiu e ținut la pat. În a. 1906, la un an până la plecarea în neființă, lasă prin testament o parte din capitalul său, 33800 rub. 87 kop. Societății de asigurare „New-York” din or. Bălți, aflată sub patronajul zemstvei basarabene pentru a deschide școli și ai plăti pe învățători. În a. 1914 capitalul pe contul „Sergiu Rădăuțanu” crescuse la 50287 rub. 18 kop., din care erau întreținute câteva școli și spitale. Din banii dăruți de acest mare făcător de bine în a. 1908 au fost repartizate 10000 rub. pentru construcția unei școli laice cu două trepte la Chișcăreni. În anul de studii 1912-1913 frecventau școala 94 de băieți și 6 fete, avându-i ca pedagogi pe Ana Gobjilă și Vasile Șpac. Piatra funerară a bunelului Sergiu Gh. Rădăuțanu se află în cimitirul de la Chișcăreni și are o inscripție în grafie latină – o strofă din creația eminesciană:

„Și dacă nouri grei se duc / De iese-n lucru luna./

E ca aminte să-mi aduc / De tine ‘ntotdeauna...”.

Cu puțin timp înainte de a trece în lumea celor drept, academicianul Sergiu Ion Rădăuțanu a vizitat s. Chișcăreni și a depus flori la mormântul bunelului.

Bunica, Ecaterina Rădăuțanu, era o femeie foarte evlavioasă, crescută în familie de preot. După moartea subită a bunicului Sergiu Gh. Rădăuțanu, soția sa Ecaterina, ia decizia de a vinde casa și hectarele de pământ, părăsește Chișcărenii în a. 1907 și se stabilește cu traiul la Chișinău, împreună cu unicul fecior, Ionică, tatăl viitorului academician. Au locuit pe str. Vasile Alecsandri nr. 13 (astăzi nr. 17). Luminată de patima cărții, ea își îndeamnă feciorul la carte, astfel, Ion Sergiu Rădăuțanu din fragedă copilărie a înțeles că rostul vieții sale este cartea. A absolvit

liceul „A. Donici” din Chișinău. Pleacă apoi la studii la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, la absolvire fiind licențiat în litere și drept. Un timp a fost asistent la Facultatea de drept a Universității din Iași, unde este activ. A publicat câteva articole în publicația „Însemnări ieșene”. După absolvire revine la Chișinău și devine profesor suplinitor la liceul „A. Donici”. Mai avea ore la liceul „Mihai Eminescu” și la Seminarul Teologic.

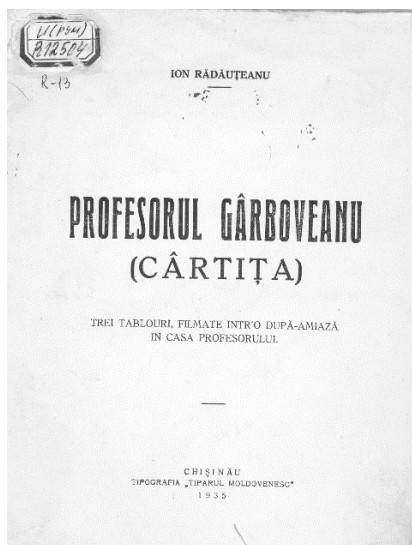
Tatăl Ion și mama Nina Rădăuțanu.

Ion Rădăuțanu a devenit un bun pedagog, specializându-se în literatura franceză și matematică. Era un pedagog energic, principial și onest, în opinia foștilor săi elevi N. Corlăteanu și V. Andrunachevici, care au devenit academicieni cunoscuți. Dar era și scriitor. A avut tentația de a face literatură, publicând

într-un tiraj de 500 ex. piesa „Profesorul Gârboveanu (Cârțiță)”, găsită de cercetătorul literar Haralambie Corbu. Motivarea piesei este de ordin moral: a lua sau a nu lua mită, a păstra demnitatea de om sau a te pierde în fața banului. Și față în

față sunt puse două generații: cea a profesorului și cea a liceenilor. Într-un fel piesa nu este decât o secțiune a societății basarabene din acea perioadă. Un singur lucru este clar că scriitorul Ion Rădăuțanu, n-a reușit din cauza războiului să-și fructifice talentul. „Cunoscând nouă limbi el puse începutul unei renumite dinastii de savanți și ingineri”, scrie jurnalistul Tudor Țopa.

Mama lui Sergiu Rădăuțanu, Nina, a fost o femeie cultă, cu studii liceale. Vine din familia preoților Cunițchi, rude ale lui Petru Cunițchi, primul rector al Seminarului Teologic din Chișinău și colaborator al Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Deci, putem spune

Ion Rădăuțanu. Cartea „Profesorul Gârboveanu”, 1935.

*Copilul Sergiu Rădăușanu împreună cu tatăl Ion și
mama Nina Rădăușanu.*

că această familie a dat Republicii doi rectori, un arhimandrit, directori de licee, ingineri, savanți, reprezentanți de vază ai cultului ortodox. După absolvirea conservatorului a fost invitată să cânte la Operă, însă ea a decis să se dedice familiei, educației copiilor. După război a lucrat bibliotecară. S-a stins din viață în iunie 1966, cu puțin timp după ce fiul ei, Sergiu Rădăușanu, și-a susținut teza de doctor habilitat în științe tehnice.

*Fratele mai mare Sergiu cu mama și
fratele mic Ion.*

*Sergiu împreună cu fratele Ion, mama Nina
și bunica Ecaterina.*

În a. 1940 în preajma ocupației sovietice în fața familiei Rădăuțanu apare dilema: să se refugieze în România sau să rămână la Chișinău. După ocuparea sovietică a Basarabiei în a. 1940 au rămas la Chișinău. În a. 1941, tatăl său, Ion Rădăuțanu este recrutat în armata sovietică (după alte surse era ofițer în Armata Română) și în vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial s-a pierdut undeva prin regiunea Krasnodar. Despre acest fapt Sergiu Rădăuțanu scria în autobiografia sa: „...tatăl meu a plecat cu unitățile Armatei Sovietice și a murit pe front în a. 1944”.

Profesorul Ion Sergiu Rădăuțanu a avut doi feciori: Sergiu, viitorul rector, și mezinul Ion. Ion era ahtiat de aparatele de zbor. După absolvirea școlii cu mențiune susține examenele de admitere la Institutul de Aviație din Moscova însă nu a fost admis din motivul că „a venit din foste teritorii ocupate”. Cu notele primite la Moscova Ion devine în a. 1951 student la Universitatea de Stat din Chișinău. În a.1952 mai face o tentativă, de astă dată la Institutul de Aviație din Harkov. După

Sergiu Rădăuțanu împreună cu fratele Ion și soția acestuia. Kiev, 1958.

Sergiu și Ion Rădăuțanu. Vara anului 1951.

Sergiu Rădăuțanu împreună cu fratele Ion și soția acestuia. 1986.

absolvire este angajat în Biroul de Proiectări al lui Antonov din Kiev, specializându-se în proiectarea avioanelor grele. Ion Ion Rădăuțanu a stabilit 14 recoduri mondiale de zbor, fiind posesorul certificatelor de stabilire a recordurilor. Un proiect interesant, în care a participat inginerul I. Rădăuțanu, a fost avionul special de avertizare timpurie și control An-71, denumit de NATO „*Madcap – descreierat*”, care urma să-l înlocuiască pe Ty-126 pentru: urmărirea simultană a peste 120 de ținte; cooperarea aeronavelor cu luptători interceptori; durata zborului de până la 5 ore; capacitatea de a identifica multe ținte cu zbor la înălțime mică și slab identificabile la distanțe mari; identificarea radarelor emitente într-o gamă largă de frecvențe, clasificarea acestora după tip și determinarea pelingului; transmiterea simultană a datelor către mai multe posturi de comandă; operarea fiabilă a aeronavei în condiții meteorologice dificile în diferite zone geografice, la temperaturi scăzute și ridicate; autonomie pentru o lungă perioadă de timp. Aeronava a fost escortată în timpul testelor de zbor de către inginerii coordonatori I. I. Radauțanu, A.Yu. Dolenko și A.M. Zagumennyj. La prima testare a avionului în a. 1985 a participat și inginerul experimentator Ion I. Rădăuțanu. La sfârșitul anilor 90' programul An-71 a fost închis din lipsă de finanțare.

După primul zbor al avionului An-71: I. I. Rădăuțan (inginer-experimentator); A. V. Tkacenko (comandir); S.A. Gorbik (ajutorul comandirului); V.A. Petrenko (inginer de bord). Aerodromul Gostemel', 12.06.1985.

Anii de copilărie

Cine nu-și amintește cu evlavie de cea mai frumoasă perioadă a vieții sale – copilăria? Poate doar cei care nu au avut-o. Cu regret generațiile de copii basarabeni din perioada 1940-1950 nu au avut noroc de copilărie, confrunțați fiind în permanență cu banala problemă a existenței în timpul ocupației sovietice, războiului, foametei organizate în 1946-47 și deportărilor efectuate de regimul sovietic în a. 1941, 1949, 1951. Și totuși: cine nu ar da o întregă avere pentru a se întoarce în copilărie, măcar pentru o clipă? Chiar dacă au fost greutăți. Pe parcursul întregii vieți dragostea de părinți, de casa părintească, de locurile natale, pe unde „....fiind copil păduri cutreieram” te urmăresc în mod constant. Foarte multe amintiri sunt legate de Casa Părintească, de

Sergiu Rădăuțanu la vârsta de un an și două luni, 1927. Fotografie realizată în atelierul fotografului Ghișer, cunoscut încă din secolul al XIX-lea.

Micul Sergiu cu mama și tatăl Ion Rădăuțanu. 1928.

de casa bunicilor săi (boieri sărăciți sau țărani înstăriți!) de la Chișcăreni. Aș face aici o paralelă cu amintirile din copilărie ale unui american din generația anilor 50, care-și aduce aminte cu evlavie de clipe din copilărie. „Când ne primblam cu bicicleta nu aveam nici cască de protecție și nici protecție pentru coate și genunchi. Pierdeam ore în șir, construindu-ne un căruț dintr-o placă de lemn, niște țevi și niște roțițe rămase cine știe de unde, și fără frână. După câteva căzături mai zdravene am învățat cum să rezolvăm problema: ne opream într-un copac sau ne trânteam pe jos... Ieșeam afară să ne jucăm și singura condiție era să fim acasă când se întuneca... Mergeam la școală, dar veneam acasă după ce

*Sergiu împreună cu tatăl Ion și
mama Nina Rădăuțanu.*

Sergiu împreună cu mama și bunica Ecaterina.

șterpeleam fructele verzi, care se găseau în copacii de pe drum”. Fructul străin, fructul interzis, era mai dorit. Cireșele străine erau întotdeauna mai dulci decât cele de acasă. „Ne juleam, ne tăiam, ne pierdeam câte un dinte, ba chiar ne rupeam câte un picior. Dar niciodată nu a fost vre-o plângere pentru aceste accidente. Nimeni nu era vinovat. Doar noi înșine... Ne jucam cu bețe cu mingi; de-a rațele, de-a vânătorii, de-a hoții, de-a ascunselea. În echipele, pe care le formam, era mereu cineva lăsat pe dinafară. Dar asta nu era nicio tragedie... Aveam libertate, succese și eșecuri. Aveam responsabilități. Și pur și simplu am învățat să le facem față. Dar

ce fericiți eram atunci!”. În pofida greutăților materiale totuși ce fericiți erau copiii acelor timpuri!

Și tânărul Sergiu a avut parte de o copilărie similară cu greutățile generației sale caracteristice perioadei, în care a trăit. Chiar dacă s-a născut în Chișinău sufletul era al țăranului înstărit Sergiu Rădăuțanu, bunicul său de la Chișcăreni.

Născut într-o familie de intelectuali, ambii părinți fiind învățători, tânărul Sergiu a avut parte de o educație pe potrivă. Tatăl său era profesor de limbă și literatură română, iar mama sa - profesoară de

muzică. Tânărul Sergiu a avut parte de o bună școală românească. A urmat școala primară în Chișinău apoi Liceul „B.P. Hașdeu”. Era foarte bun la învățătură. „Sergiu Rădăuțanu a fost șef de promoție al clasei noastre, deținătorul premiului I în toți anii de studii...”, își amintește colegul de clasă C. Bobeică.

*Sergiu Rădăuțanu în clasa
a VII-a de liceu.*

Viața a fost dură cu Sergiu și familia sa. Mai întâi, în a. 1940 au fost obligați să ia o decizie radicală: pleacă în România sau rămân în Chișinău. Au rămas. Între timp în a. 1941 începe războiul, mai corect continuă cel de-al Doilea Război Mondial început de cei doi căpăuni ai secolului al XX-lea la 1 septembrie 1939 prin divizarea „frățească” a Poloniei. Familia Rădăuțanu se confruntă cu o mare pierdere. Tatăl Ion Rădăuțanu a căzut în vâltoarea acestui stupid război. Sergiu avea doar 15 ani când, prin forța împrejurărilor, a cunoscut greutățile sărăciei împreună cu bunica,

Sergiu Rădăuțanu cu mama și Bunica, 1950.

mama și fratele său de opt ani. A trecut prin toate greutățile însă în pofida acestora tânărul Sergiu și-a continuat studiile la liceul „B.P. Hașdeu”.

După ce a absolvit cu eminență 7 clase de liceu tânărul Sergiu, având o foarte bună pregătire, dorea să urmeze Institutul Pedagogic pentru a deveni profesor ca și părinții săi. Însă visul său a rămas nerealizat, fiind înrolat în Armata Sovietică. Începând cu a.1945, serviciul militar i-a răpit șase ani buni, făcându-i în trupele de grăniceri. Abia în a. 1950, după serviciul militar, când avea 24 de ani, și-a putut împlini visul de a deveni student.

Sergiu Rădăuțanu, elev la Liceul „B. Petriceicu-Hașdeu” din Chișinău, 1942.

Sergiu Rădăuțanu, primul din stânga din rândul I în trupele de grăniceri.

Anii de studenție

Astfel, după revenirea din armată, în a. 1950, cu studii liceale românești, tânărul Sergiu Rădăuțanu, în vârstă de 24 de ani, a devenit student la Facultatea de Fizică a Universității de Stat din Chișinău (aproape simultan cu fratele său cu 7 ani mai tânăr (1951)). Această întârziere a fost din cauza înrolării în Armata Sovietică. La ocuparea Basarabiei în a. 1940 de către regimul sovietic toți elevii acelor timpuri erau transferați cu o clasă mai jos, considerându-se că școala românească era

Sergiu Rădăuțanu cu un grup de abiturienți la admiterea din a. 1950.

inferioară celei sovietice. De fapt era tocmai invers. Mai țin minte vorbele bunilor mei băștinați mai în vârstă că „4 clase românești bat 10 clase rusești”. De asemenea, și aflarea în armata sovietică tocmai 5 ani.

Deoarece tatăl său se pierduse în vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial tânărul Sergiu Rădăuțanu era

practic capul familiei, constituită din bunică, mamă și fratele mai mic. O duceau greu. Până în anul III Sergiu a purtat haine militare, deoarece nu avea altele. Greu de imaginat cum a putut îmbina sărăcia neagră cu învățătura strălucită. Condițiile de studii erau grele. Era o penurie acerbă de manuale, din care cauză studenții erau nevoiți să conspecteze cât mai bine. „...Acum doi ani am devenit student la Universitate de Stat din Chișinău. La Universitate totul îmi părea neobișnuit. Greutățile m-au îndemnat să deprind conspectarea lecțiilor. Cele mai mari greutăți erau conspectarea lecțiilor. La început eu nu reușeam să conspectez după profesor, deoarece mă stăruiam să conspectez totul. Ulterior am înțeles că nu este necesar de conspectat totul, ci doar esențialul...Prin conspectarea lecțiilor, materialul este însușit în proporție de 50%. E de ajuns să scrii doar miezul ideilor, principalul. Conspectarea sistematică și apoi, prelucrarea celor scrise, îți asigură succes la sesiuni”, își amintea Sergiu Rădăuțanu perioada studenției (Ziarul „Stalinetz”, 21.11.1952). Mai era o problemă pentru unii dintre studenți, inclusiv, pentru tânărul Sergiu. „Pe atunci toată lumea era prudentă. Din când în când pe afișierul de pe

Studentul Sergiu
Rădăuțanu, 1952.

holul blocului I al Universității apărea câte un ordin cu conținut scurt: „Al exmatricula pe cutare pentru dosirea datelor biografice...Și care din basarabeni nu avea ce dosi? Frica intrase în oase încă din a. 1940”, își amintea colegul de grupă Aurel Marinciuc, ulterior devenit mâna dreaptă a rectorului S. Rădăuțanu în completarea Institutului cu cadre didactice. Dar munca, viața studentăască curentă au topit încetul cu încetul barierele. „Mă împrietenisem cu Sergiu. O sesiune de iarnă ne-am pregătit pentru examene la el acasă. Familia lui ocupa un colț al fostei case proprii (restul era ocupat de un mare nomenclaturist). Atunci am făcut cunoștință și cu fratele lui mai mic – Ion. Acesta era un fanatic al

aeromodelismului”, își mai amintea A. Marinciuc.

Grație spiritului de organizator Sergiu Rădăuțanu reușea să organizeze ieșiri în natură în zilele de odihnă. Una din aceste întâlniri a avut loc pe 2 mai 1953 în pădurea dintre sectorul Râșcani și Ciocana. „Atunci, pentru prima dată am aflat de la colegii mei de curs Sergiu Rădăuțanu și Ștefan Baltaga (ambii foști elevi la Liceul „B.P.

Sergiu Rădăuțanu împreună cu colegii de grupă.

Hașdeu”) că aceste coline au fost plantate cu copaci încă în primăvara anului 1938 de către elevii liceelor din Chișinău, sub auspiciile organizațiilor de tineret din acea vreme - „Cercetașii” și „Străjerii”, menționa A. Marinciuc.

Fiind și mai în vârstă decât colegii săi studentul Sergiu Rădăuțanu era o fire foarte activă. Ziarul universitar „Stalinetz” din 30.10.1953 scria: „Traditional, la începutul fiecărui an de studii se petrece o întâlnire a studenților primului an de studii cu eminenții cursurilor mai mari... În fața studenților anului I a luat cuvântul studentul a. IV S. Rădăuțan”. Grație sânguinței în învățătură, capacităților în cercetare, autorității, pe care o avea în rândul studenților, studentul Sergiu Rădăuțanu a fost numit conducătorul Societății Studențești de Cercetare. În această primă funcție de conducere tânărul Sergiu Rădăuțanu a „...îmbunătățit activitatea Societății” (Ziarul „Stalinetz”, nr. 17, 1 mai 1954).

Drept recunoștință pentru activitatea sa prodigioasă colegii i-au dedicat o șargă prietenească: „Să știi una Serghei / Îmbunătățește activitatea SSC”. „Bineînțeles că exista o anumită distanță între noi și fostul licean (cu 7 clase la „Hașdeu”, ba încă și cu serviciul militar făcut). Absolut în toate situațiile simțeam că are și experiența vieții, pe care n-o capeți în universități... Sergiu era nu numai un bun coleg, dar și un student universal: participa la toate competițiile sportive, ba era și solist în formația artistică a facultății. Neîntrecut însă era în activitatea obștească. Matematicienii și fizicienii sunt cam nepricepuți (sau se prefac) pentru așa ceva. Decanatul, biroul de partid, exploatau talentul organizatoric al studentului Rădăuțanu. Astfel, docentului Costiuc (participant la război, secretar de partid la facultate) i s-a părut că Rădăuțanu ar trebui să fie primit în partid. L-a bătut la cap până l-a convins să depună cerere.

Sergiu Rădăuțanu - motorul Societății Studențești de Cercetare (SSC). Ziarul universității „Stalineț”, nr. 17, 1 mai 1954.

Profesorii l-au susținut pe Sergiu și totul mergea strună până când un străin (poate de la raicom) i-a pus următoarea întrebare: „Unde e tatăl D-stră?” Aici l-am văzut pentru prima dată demoralizat și umilit pe colegul nostru Sergiu. „Este un element străin pentru partid. Că învață bine, că este harnic – e treaba sa. Noi însă trebuie să menținem curate rândurile partidului”. Argumentele lor erau prea grave: provine dintr-o familie de intelectuali burghezi, s-a aflat sub ocupație, nu știe ce-i cu tatăl său etc. Și totuși Sergiu, prin munca sa obștească, a devenit un adevărat lider al studenților universitari. A participat la sărbătorirea a 200 de ani ai Universității din Moscova”, își amintea colegul de grupă A. Marinciuc.

Laboratoarele erau sărace, echipamente de laborator puține și învechite și totuși se făcea știință, se făcea carte. Cu câtă bucurie era semnalată orice achiziție de aparataje. După vacanța primului an studentul a. II S. Rădăuțanu scria în ziarul universitar „Stalineț”, 21.11.1952: „După vacanță, în laboratoare a început o nouă muncă experimentală. Catedrele de fizică și chimie au fost amenajate cu noi aparate și utilaje”.

Studentul S. Rădăuțanu la o festivitate universitară. 1952.

Studentul Sergiu Rădăuțanu concentrat asupra conspectelor.

Având o bună pregătire fundamentală și capacitate de muncă este observat de profesorul său, savantul M.V. Kot (de menționat că în perioadă a 14 ani de șef Catedră de fizică experimentală, specializată cu timpul în domeniul semiconducătorilor binari, ternari și cuaternari, profesorul M.V. Kot a pregătit 20 de doctori habilitați, inclusiv 6 academicieni: A. Andrieș, D. Ghițu, M. Bologa, S. Rădăuțanu,

A. Simășchevici și A. Arușanov), care-l atrage în cercetarea științifică în domeniul semiconducătoarelor. În a. 1954 Societatea Studențească de Cercetare editează volumul „Culegere de lucrări științifice studențești”, dedicat celui de al VI-lea Festival al Tineretului și Studenților. În domeniul disciplinelor experimentale a fost menționată lucrarea studentului Sergiu Rădăuțanu „*Èlektroprovodnost' plenochnýx obrazcov sistemý sur'ma-cink*” (Electroconductibilitatea mostrelor peliculare ale sistemului „Antimoniu - Zinc”). „La conferință, studenții și-au desfășurat rezultatele cercetărilor științifice în mai multe domenii. Studentul Serghei Radauțan și-a

Prezentat succesele în domeniul semiconductoarelor”, scria ziarul universitar *Stalinetz*”, 26.03.1954. Această experiență în cercetare acumulată în timpul studenției, i-a fost de real folos în viitoarea activitate de doctorand.

Comunicabil din fire studentul Sergiu Rădăuțanu avea prieteni și înafara Universității. Pe când era student a făcut cunoștință cu Nicolae Testemițeanu, student la medicină. Locuiau în apropiere unul de altul și întâlnirile lor au fost dese. Deseori se întâlneau la adunările studențești de diferit rang, competiții sportive, concerte de activitate artistică și conferințe științifice.

De la stânga: Profesorul M.V. Cot; V.A. Casian, A.V. Simașchevici, V. Târziu, I.C. Andronic, S.I. Rădăuțanu.

Sânguința, capacitatea de muncă, asiduitatea, jertfirea de sine, au fost răsplătite. În a. 1955 Sergiu Rădăuțanu a absolvit Facultatea cu mențiune.

Crearea căminului familial

În anul V Sergiu Rădăuțanu s-a căsătorit cu Ludmila Covalschi, ulterior profesoară de limbă română la Institutul Pedagogic apoi la Universitatea din Chișinău. Surorile Ludmila și Maria, născute în familie de părinți pedagogi, au fost crescute mai mult de către mătușa lor Alexandra Costogrizova. Ludmila a fost liceană la liceul „Regina Maria” din a. 1937 până în a. 1944. În a. 1944 frecventează cursurile pregătitoare de pe lângă Institutul Pedagogic din Chișinău (chiar dacă avea 7 clase complete de liceu românesc!). În a. 1945 devine studentă la facultatea de filologie a Institutului Pedagogic din Chișinău. După absolvirea „*Magna cum Laudae*” a

Ludmila Covalschi.

Ludmila și sora ei Maria Covalschi
împreună cu mătușa Alexandra
Costogrizova.

Sergiu Rădăuțanu cu soția Ludmila și sora
soției Maria.

Facultății se înscrie la aspiratură (1 octombrie 1950). În a. 1951 este angajată prin cumul în funcție de lector, iar în a. 1954 – de lector titular, specialitatea – limba română. În a. 1955 se căsătorește cu studentul a. V de la Facultatea de Fizică a Universității din Chișinău Sergiu Rădăuțanu. Împreună au avut două fiice,

Familia Rădăuțanu în clipe de răgaz: Sergiu Rădăuțanu, soția Ludmila și fiicele Valentina și Ludmila.

Valentina și Ludmila. Orășeancă fiind, după a doua căsătorie a mamei sale cu Tudor Gandrabura, învățător la Țarigrad, tânăra Ludmila cunoaște viața de la țară, de unde și atitudinea înțelegătoare față de învățătorii de la sate, care veneau să-și perfecționeze calificarea. Având o educație românească bună, posesoare a unei limbi române cu adevărat literare (spre deosebire de „limba de lemn” a multor colegi de-ai ei), a elaborat un important curs de limbă literară română, numită impropriu pe atunci „limbă moldovenească”, a elaborat manuale, care au cunoscut reeditări. Tot greul familiei cădea pe umerii ei fragili: educația celor două fiice și susținerea morală a tânărului cercetător științific Sergiu Rădăuțanu aflat departe în doctorantură la Institutul Fizico - Tehnic din Leningrad (Sankt Petersburg). Mai târziu i-a fost alături în momentele grele: atunci când era hărțuit de ștabii partinici și, în final, când a fost destituit din postul de rector al Instituției, pe care a fondat-o, suportând câteva atacuri de cord.

Ludmila Rădăuțanu.

Sergiu Rădăuțanu cu soția Ludmila.

Cuplul Sergiu și Ludmila Rădăuțanu au reușit să-și căsătorească fiicele: fiica mai mare Valentina, economist de profesie, se căsătorește cu primul ginere Ion Gropa. Fiica mai mică, Ludmila, doctor în științe istorice, s-a căsătorit cu al doilea

Academicianul Sergiu Rădăuțanu și soția Ludmila la căsătoria fiicei Ludmila cu ginerele Anatol Mândru.

Ludmila Rădăuțanu în ultima perioadă a vieții.

ginere – Anatol Mândru. Însă în a. 1983 familia Rădăuțanu este lovită de o nouă nenorocire: la o vârstă relativ tânără soția Ludmila a căzut răpusă de o suferință incurabilă, lăsând în urmă soțul, două fiice și nepoțica Elena îndurerate. A fost o pierdere, care l-a marcat puternic. Alinarea și-a găsit-o în fiice, gineri și nepoți.

Având două fiice problema continuării numelui de Rădăuțanu s-a rezolvat într-un mod ingenios. Grație înțelegerii din partea ginerelui Ion, căsătorit cu fiica Valentina, copiii acestora Elena și Sergiu poartă numele Rădăuțanu, în cinstea bunicului Sergiu Rădăuțanu. De menționat că nepotul Sergiu este al treilea în familia Rădăuțanu, care poartă prenumele de

Sergiu, după bunicul Sergiu Ion Rădăuțanu și stră-străbunicul Segiu Gheorghe Rădăuțanu. De observat că nepotul academicianului Sergiu Ion Rădăuțanu poartă patronimicul tot de Ion (Sergiu Ion Rădăuțanu juniorul). Astfel, pe linie bărbătească familia Rădăuțanu continua cu Sergiu Ion Rădăuțanu juniorul. Fiica Ludmila, care

poarte prenumele mamei, este căsătorită cu al doilea ginere al rectorului Rădăușanu, Anatol Mândru, și au un fecior Andrei și un nepot tot Andrei. Fiica Ludmila este doctor în științe istorice.

Familia Rădăușanu, fiicele, ginerii, nepoții și strănepoții, îi duc faima celui, care a fost primul rector al Politehnicii Moldave, academicianul, vice-președintele Academiei de Științe a Moldovei, patriotului cu dragoste de Neam și, pur și simplu, un bun familist, Sergiu Rădăușanu.

Academicianul Sergiu Ion Rădăușanu cu nepotul Sergiu Ion Rădăușanu (juniorul).

Academicianul Sergiu Rădăușanu cu micuța nepoțică Elena (foto, stânga sus), cu nepoțica Elena și ginerele Ion (foto, stânga, jos, 1993) și cu nepoțica Elena (1988).

Academicianul Sergiu Rădăuțanu în sânul familiei (fiice, gineri, nepoți).

Studii doctorale

Fiind un tânăr sânguincios, muncitor, cu capacități certe de cercetător, formate și demonstrate pe durata anilor de studenție (în special, în ultimii ani) proaspăt absolventul Universității de Stat din Moldova Sergiu Rădăuțanu a avut un mare noroc: i s-a propus să-și continue studiile în aspiratură (doctorantură). Cred că s-a întâmplat acest lucru nu fără concursul îndrumătorului său din perioada studenției savantul M.V. Cot. Sergiu Rădăuțanu s-a dedicat cu trup și suflet domeniului de cercetare îndrăgit: *elaborarea și cercetarea semiconductorilor*, domeniu de top în acele timpuri, dar lipsa echipamentelor de laborator în acest domeniu de top la Chișinău compromitea serios rezultatele experimentelor (se obțineau erori de până la 300%!). Dorința era mare de a face experimente pe aparataje mai precise. Minunea s-a întâmplat după un an de aspiratură la Universitatea din Chișinău, an pe care avea toate motivele de al considera pierdut cu desăvârșire. La un seminar al secției de fizică și matematică din cadrul Asociației unioniale „Znanie” întâmplarea a făcut să se întâlnească cu profesorul I.D. Konozenko, cunoscut fizician de la Kiev. După ce profesorul îi ascultă pasul cu ce se ocupă profesorul Konozenko îi spuse: „*Dificilă direcție ți-ai ales, extrem de dificilă.*

Doctorandul Sergiu Rădăuțanu lucrând asupra tezei de doctorat. Leningrad, 1957.

Mă tem că n-are să-ți iasă nimic... Ba nu, un moment! În întreaga Uniune există, totuși, o persoană, care ar putea să te ajute, și-i spune Nina Alexandrovna Goriunova”. Și pe loc în câteva rânduri așternute pe o foaie de carnet i-a înmănat o scrisoare de recomandare. Adânc recunoscător Sergiu și-a permis să se îndoiască: va găsi oare Goriunova trimp pentru dânsul? „Nu știi ce e Fiztexul”, i-a replicat scurt profesorul Konozenko.

În scurt timp plecă într-o misiune urgentă de lector al societății „Znanie” la cunoscutul Institut Fizico-Tehnic „A.F. Ioffe” din Leningrad (Sankt-Petersburg), o forjerie de cadre științifice cunoscută în întreaga lume (din această instituție

Doctorandul S. Rădăușanu cu colegi de doctoratură în fața Casei Aspiranturii. Leningrad, 1958.

merituoasă de cercetare au pornit în lume viitorii laureați ai Premiului Nobel, P. L. Kapița (1894-1984) (cu rădăcini basarabene!) și J.I. Alferov (1930-2019)), în Laboratorul „Fenomene de contact în semiconductori”. Aici a avut prima întâlnire cu savantul N.A. Goriunova, lucrările căreia le conspectase la biblioteca „V.I. Lenin”. A urmat o conversație scurtă, dar

concentrată, la obiect. „Ce sfat să-ți dau? Să-ți propun ceva banal – n-am dreptul. Pe când ceva interesant ... Asta cred că se poate găsi astăzi numai la noi”, a rostit îngândurată N.A. Goriunova. Timp de trei zile problema a fost rezolvată: rămânând aspirant la Chișinău, Sergiu urma să lucreze trei luni la Institutul Fizico -Tehnic „A.F. Ioffe” din Leningrad. După trei luni tânărul Sergiu roagă să mai rămână pentru alte trei luni. Apoi veni rândul Institutului să mai ceară trei luni. Le plăcuse atitudinea tânărului cercetător științific Sergiu Rădăușanu. A lucrat în laboratorul de semiconductori condus de profesorul D.N. Nasedov, care a fost mulți ani șef al catedrei de fizică a Institutului Politehnic din Leningrad. Acesta a fost, cu adevărat, unul din dascăli. Iar drept conducător științific o avea pe prof.dr.hab. Nina A. Goriunova, savant de vază, care a prezis pentru prima oară proprietățile semiconductoare ale compușilor formați din elemente din grupele trei și cinci ale sistemului periodic al lui Mendeleev.

Tânărul cercetător se afla în permanență în laboratoarele bine echipate ale Institutului. S-a folosit la maxim de această fericită ocazie. Primele rezultate s-au dovedit a fi surprinzătoare pentru tânărul cercetător, chiar inexplicabile pentru acele timpuri. În baza lor au fost create noi clase de materiale semiconductoare cu vaste posibilități de aplicare practică. În curând la

În grădina Institutului Fizico-Tehnic „A.F. Ioffe” în clipe de răgaz. Leningrad, 1957.

propunerea lui A.F. Ioffe, primul articol al aspirantului Rădăuțanu vede lumina tiparului într-o publicație de cel mai mare prestigiu – „*Doklady Akademii Nauk SSSR*”. Iar peste o bucată de timp pe harta fizicii semiconducătorilor editată într-o revistă străină, a apărut și orașul Chișinău: „*Primele rezultate cu privire la acești compuși au fost obținute la Academia de Științe a RSSM*”.

Sub conducerea științifică judicioasă a profesorului Nina A. Goriunova în 3

Sergiu Rădăuțanu cu soția Ludmila, vizitând impresionantele havuzuri și podețe din Petrodvoretz, 1957.

ani (lucru mai rar întâlnit în domeniul tehnicii!) a elaborat teza de doctorat cu tema „*Cercetările soluțiilor solide în sistemele InAa-In₂Se₃*”. Teza a fost susținută cu succes la 26 ianuarie 1959 la Institutul Fizico - Tehnic „A. F. Ioffe” din Leningrad (Sankt-Petersburg), cercetătorul Sergiu Rădăuțanu obținând titlul științific de doctor în științe fizico-matematice.

Și aici Sergiu Rădăuțanu și-a pus în valoare calitățile de organizator și liant între tinerii din Moldova. În căminul destinat doctoranzilor, discuțiile profesionale, adevărate seminarii științifice, erau la ordinea zilei, iar Sergiu Rădăuțanu era animatorul principal. Sergiu era un mare adorator al muzeelor din Leningrad, de unul singur sau împreună cu soția Ludmila în rarele sosiri la Leningrad. Pe parcursul studiilor doctorale în acest institut Sergiu Rădăuțanu a făcut o adevăată

Doctorandul Sergiu Rădăuțanu cu colegii de laborator. Leningrad, 1958.

deschidere pentru alți tineri studioși din Republică care, ulterior, au efectuat cercetări științifice în renumitele laboratoare ale acestui Institut M.N. Ichizli, V.G. Trofim ș.a. M.N. Ichizli și V.G. Trofim au susținut tezele de doctorat printre primii în domeniul semiconductorilor în Consiliul Științific Specializat, deschis la Institutul Politehnic din Chișinău, referent oficial al cărora a fost viitorul Laureat al Premiului Nobel J.I. Alfiorov. Ulterior acest savant cu renume mondial a vizitat în repetate rânduri Institutul Politehnic din Chișinău.

Pe parcursul întregii vieți Sergiu Rădăuțanu a purtat un respect deosebit față de conducătorul său științific, primul îndrumător pe întortocheata și spinoasa cale a cercetării. Orice discurs ținut la vreo conferință științifică îl începea cu cuvinte alese în adresa premergătorilor și, în primul rând, a conducătorului său științific de doctorat, profesoarei Nina Alexandrovna Goriunova, un savant recunoscut în domeniul semiconductorilor. După susținerea tezei de doctor în științe fizico-

matematice Sergiu Rădăuțanu a revenit la Chișinău, unde a fost colaborator științific (1959-1961) în cadrul Secției Fizică și Matematică a Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS. În a. 1961, a fondat și condus Laboratorul de compuși semiconductori al Institutului de Fizică Aplicată al Academiei de

*Sergiu Rădăuțanu la susținerea tezei de doctor habilitat.
Leningrad, 17.06.1966.*

Științe a Moldovei. Până în anul 1964, anul când a fost numit rector fondator al noului Institut Politehnic din Chișinău, domnul Sergiu Rădăuțanu a reușit să formeze un colectiv de tineri cercetători, care a devenit cu timpul un centru științific de mare valoare. (1961-1964).

După susținerea tezei de doctor în științe fizico-matematice tânărul cercetător științific a continuat cercetările în cadrul tezei de doctor habilitat cu tema „Cercetările semiconductorilor de tip diamant cu structura defectă”, pe care a susținut-o la 17 iunie 1966 (chiar în ziua când a împlinit 40 de ani!) la Institutul Politehnic din Sankt-Petersburg. Printre consultanți ia avut pe profesorii N.A. Goriunova și D.N. Nasledov.

Foto. De la dreapta: S. Rădăuțanu, D.N. Nasledov, I. Molodean, D. Ghițu. Leningrad, 17.06.1966 la susținerea tezei de doctor habilitat.

*D.N. Nasledov și S. Rădăuțanu.
Chișinău, 16.04.1969.*

*D.N. Nasledov și N.A. Goriunova.
Moscova, 1969.*

Sergiu Rădăuțanu - manager al primei instituții de învățământ tehnic superior din Republică

O nouă filă în cariera profesorală – fondarea Institutului Politehnic din Chișinău. Sergiu Rădăuțanu – ctitorul primei instituții de învățământ tehnic superior

Scurt istoric

Până în a. 1964 tinerii studiosi din Basarabia dornici de a se face ingineri plecau la studii în instituțiile de învățământ superior tehnic din întreaga URSS, cel mai solicitat, grație distanței mici, fiind Institutul Politehnic din Odesa. Către anul 1964, în RSS Moldovenească au apărut premisele pentru înființarea unei instituții de învățământ superior ingineresc, premise favorizate de urbanizarea rapidă, de dezvoltarea industriei (de fapt fiind un plan binegândit al Kremlinului de diluare a elementului național în Republică!) și a sistemului energetic, a complexului agroalimentar și a radiotelecomunicațiilor, a construcțiilor industriale și civile etc.

Care au fost premisele deschiderii Institutului Politehnic din Chișinău? „Până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, în ținutul nostru funcționau diferite unități tehnice, centrale electrice, mori, fabrici, apăruse și primele automobile, tractoare, tramvaie. Se înfiripase și o rețea de școli de meserii, care activau în multe localități din Basarabia. Aici se pregăteau cadre tehnice pentru instituțiile industriale, gospodăriile agricole înzestrate cu batoze, tractoare și alte unități tehnice. Pentru asigurarea acestor mecanisme se cereau ingineri și tehnicieni. Dar războiul a aruncat îndărăt societatea noastră cu câteva decenii. Restabilirea economiei naționale a pus din nou problema pregătirii cadrelor calificate, în special tehnice. Astfel a luat ființă învățământul tehnic prin corespondență, cu deschiderea la Chișinău a unor centre de consultații în domeniu – filiale ale unor școli superioare tehnice din afara Republicii. Specialități tehnice s-au deschis ulterior și la Universitatea din Chișinău, Institutul Agricol. Dorința de a avea o școală superioară cu profil tehnic era exprimată atât de organele de conducere republicane, cât și de societatea în ansamblu, pentru că absolvenții școlilor medii, dornici de a îmbrățișa specialități tehnice, erau nevoiți să-și încerce norocul în Odesa, Kiev sau alte orașe din spațiul ex-URSS, se confruntau cu probleme de deplasare și de ordin lingvistic”, își amintește profesorul Ion Valuță, unul din membrii echipei Rectorului.

Istoria fondării acestei instituții de învățământ tehnic superior (unică de acest

profil în Republică!) este una specifică. Industrializarea Republicii mergea cu ritm rapid. Cu toate că în Republică erau aduși „specialiști” în număr mare problema cadrelor ingineresti rămânea una acută, pentru că cei veniți nu erau de mare calitate. Către anul 1964, în RSS Moldovenească s-au consolidat puternic premisele pentru înființarea unei instituții de învățământ superior ingineresc, premise favorizate de urbanizarea rapidă, de dezvoltarea industriei, sistemului energetic, complexului agroalimentar, radiotelecomunicațiilor, construcțiilor industriale și civile etc.

Însă ștabii de la Kremlin și din Republică nu doreau deschiderea unei instituții de învățământ tehnic superior din motive înțelese. *„Când s-a pus problema deschiderii la Chișinău a unui institut politehnic, a apărut un moment imprevizibil: la Consiliul de Miniștri au fost înaintate calcule, din care rezulta că nu este nevoie de un asemenea institut, necesarul de cadre pentru industrie și construcții fiind și așa satisfăcut. Corobceanu, care întotdeauna dădea cea mai mare atenție chestiunilor învățământului, a dispus să fie verificate cu minuțiozitate calculele efectuate de Consiliul economiei naționale. Ele s-au arătat a fi pur și simplu falsificate. Cele prezentate ulterior de Comitetul pentru planificare au fost aprobate. În realitate însă era o mare lipsă de cadre tehnice, o treime din funcțiile existente în industrie și construcții erau vacante sau ocupate de persoane fără studii speciale, între timp continua practica „importului” de ingineri din alte republici. În curând, Institutul Politehnic a fost deschis”,* își amintea Dumitru Cornovan, în culegerea *„Un destin în vâltoare”* (1996). Astfel necesitatea fondării unui institut politehnic a demonstrat-o vicepreședintele consiliului de miniștri al RSSM, Anatol Corobceanu, în pofida nedorinței ștabilor de la Kremlin și locali.

Atunci conducerea politică din RSSM din anii '60 a făcut demersurile necesare pentru înființarea, în martie 1964, a Institutului Politehnic din Chișinău. La vremea aceea vice-Președinte al Consiliului de Miniștri al URSS era Alexei Kosygin. La conducerea politică a spațiului dintre Prut și Nistru erau, printre alții: Alexandru Diordiță, președinte al Consiliului de Miniștri al RSSM; Anatol Corobceanu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al RSSM; Dumitru Cornovan, secretarul CC al Partidului Comunist din Moldova; Chiril Iliășenco, Președintele Prezidiului Sovietului Suprem; Eugen Postovoi, Ministrul Învățământului Public, care au întocmit o petiție-argumentare, trimisă la Moscova. În pofida nedorinței ștabilor de la Kremlin și Chișinău prin ordonanța nr. 209 din 13 martie 1964 Consiliul de Miniștri al URSS, semnată de vicepreședintele guvernului Alexei N. Kosygin, a fost emisă o hotărâre a Guvernului URSS. La 10 mai 1964, Ministrul Eugen Postovoi a emis ordinul de fondare a Politehnicii, în care identifica structura organizatorică și patrimoniul instituției. Se știe că la Plenara PCM, Ministrul Eugen Postovoi, probabil copleșit de

emoții pozitive, comenta propriul său ordin spunând următoarele: „*De azi înainte, în Chișinău veți întâlni moldoveni nu numai studenți și măturători de stradă (...), dar și ingineri*”. Această frază avea dublă semnificație: pe de o parte – un adevăr trist al timpului, când toți inginerii erau aduși de pe întreg întinsul URSS, iar pe de altă parte – o realitate privind perspectiva asigurării complexului industrial și a sistemului de cercetare cu cadre ingineresti.

Un mare rol la deschiderea acestui institut l-a avut Anatol Corobceanu, viceprim-ministru pentru învățământ și cultură din guvernul RSSM de atunci. Și tot dânsul l-a propus în funcția de rector pe Sergiu Rădăuțanu, iar mai târziu l-a susținut în toate. „*O mare grijă le purta tinerilor rectori (Nicolae Testemițeanu, rector al Institutului de Medicină (1958, la doar 32 de ani!) și Sergiu Rădăuțanu (1964, la vârsta de 38 de ani) dl Anatol Corobceanu, care era pe atunci viceprim ministru al Guvernului Republicii, responsabil de problemele învățământului, culturii și științei. Anume Domnia sa ne dădea multe sfaturi înțelepte, ne avertiza de unele greșeli, pe care le puteam comite sau pe care le și comiseseam, ne îndruma să fim mai activi în pregătirea cadrelor de înaltă calificare atât în medicină cât și în tehnică*”, își amintea cu recunoștință rectorul Sergiu Rădăuțanu. Situația nu era ușoară nici la Institutul de Medicină care, fiind transferat în a. 1946 din Leningrad (Sankt Petersburg), avea probleme legate pregătirea medicilor în limba română, în special, pentru mediul rural. Institutul Politehnic avea mult mai multe probleme, fiindcă era creat pe loc gol! Până la urmă acest mare om Anatol Corobceanu a fost demis din funcție în a. 1970 pentru „*naționalism*”.

Institutul Politehnic din Chișinău a fost fondat în anul 1964, în baza unor specialități ingineresti și economice transferate de la Universitatea de Stat din Moldova, Institutul Agricol și a unor filiale ale institutelor din Moscova. În scurt timp, la 6 mai 1964, în baza deciziei Comitetului Central al PCM, prin ordinul Ministrului Învățământului Public E. Postovoi, în funcția de rector a fost numit *Sergiu Rădăuțan* (la vârsta de doar 38 de ani!), candidat în științe fizico-matematice, cunoscut cercetător științific, care a condus Institutul Politehnic din Chișinău timp de nouă ani, până în a. 1973, când a fost eliberat din funcție în mod abuziv de conducerea de partid de atunci „...*pentru ascunderea provenienței burgheze și primirea la lucru în institut a elementelor naționaliste*”.

Cine era Sergiu Rădăuțanu? În a. 1959 susținuse teza de doctor în științe fizico-matematice la Institutul Fizico-Tehnic din Leningrad „*A.F. Ioffe*” (azi Sankt Petersburg). Din a. 1961 fusese numit șeful Laboratorului de Materiale Semiconductoare al Institutului de Fizică Aplicată al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM).

Nu este deloc ușor pe loc gol să creezi o primă instituție de învățământ tehnic superior în Republică. Însă doctorului în științe fizico-matematice Sergiu Rădăuțanu, din fire un om energic, hotărât, ia reușit. Vara anului 1964 a fost o vară de foc pentru Sergiu Rădăuțanu: a organizat riguros prima admitere. În pofida recomandărilor făcute de conducerea politică, tinerii din satele moldovenești erau încurajați să-și îndrepte atenția și spre alte specializări decât agricultura, iar procentul de studenți moldoveni nu a scăzut sub 65-70%. A selectat cu exigență un corp didactic competent și de calitate, aducând pe cei care, într-un fel sau altul, aveau rădăcini moldovenești. A format echipa de conducere,

Proaspătul rector al Politehnicii Moldave în primele zile de lucru. 1964.

a dotat laboratoarele, a organizat procesul de învățământ. Pentru formarea unui corp didactic calitativ S. Rădăuțanu a dus tratative cu mulți profesori din instituțiile existente din Republică, cu cercetători științifici de la Academia de Științe a Moldovei, cu ingineri din producție. A efectuat vizite la Moscova și Leningrad, unde a căutat doctoranzi, lectori de origine basarabeană, care nimeriseră acolo pe diferite căi, inclusiv, unii descendenți ai celor strămutați și deportați, pentru care fapt ulterior a fost pedepsit.

Astfel la 1 septembrie totul era pregătit pentru începutul primului an de studii în Institutul Politehnic din Chișinău. Acest lucru l-a confirmat și organizația de partid: „*Tov. Rădăuțan S.I. lucrează rector al Institutului Politehnic din Chișinău din luna mai a anului 1964 și, într-un timp scurt (din iunie până în august), a organizat institutul, din care făceau parte 5 facultăți, cca 30 de catedre. Au fost deschise 50 de laboratoare, obținând utilaj și materialele necesare, fapt ce au permis ca la timp, la 1 septembrie, să înceapă noul an de studii*”.

Institutul Politehnic din Chișinău și-a început activitatea cu 575 de studenți la forma de studii cu frecvență și 500 la învățământul seral și cu frecvență redusă. Avea la dispoziție 3 blocuri de studii și 2 cămine, amplasate în zona Râșcani. În primul an de studii (1964 – 1965) Institutul avea deja 5140 de studenți (dintre care 2085 la secția de zi, 595 – la secția serală și 2460 – prin corespondență), repartizați la 5

facultăți: Electrotehnică, Mecanică, Tehnologie, Construcții, Economie. Corpul didactic număra 278 profesori, dintre care doar 33 aveau grade didactice și titluri științifice (3 doctori (azi doctori habilitați) și 30 candidați în științe (azi – doctori în științe). *„Din primii ani procesul de studii a fost organizat în limba moldovenească (română). S-au tradus o serie de manuale în limba moldovenească (română) cu*

*Rectorul Sergiu Rădăușanu
privind cu siguranță în viitor.*

alfabet chirilic. Problema cea mai acută era cea a cadrelor, în alegerea cărora ne conduceam de două criterii: performanță și cunoașterea limbii. O echipă numeroasă o constituiau absolvenții institutelor tehnice din Odesa, mulți au fost găsiți printre cei deportați, care au avut posibilitatea să studieze în Novosibirsk, Tomsk etc. Unul dintre cei ce ne susțineau de la conducere, mai „al nostru”, era Anatolie Corobceanu, dar erau și potrivnici, care până la urmă au răsturnat lucrurile”, își amintește profesorul Ion Valuță.

Prima promoție a tinerilor ingineri ai Institutului Politehnic din Chișinău a fost lansată în decembrie 1964 și a avut 164 de absolvenți ai facultăților de Electrotehnică, de Ingineri constructori și de Tehnologie. Unul din absolvenții primei promoții, Petru Todos, ulterior prof.univ.dr., prim prorector al Universității Tehnice a Moldovei, își amintește: *„Am finalizat proiectele de diplomă și la 30 decembrie 1964 a fost organizată festivitatea de absolvire a primei promoții de ingineri. În acea seară i-am ascultat, prima dată, sfaturile părintești, atât de sincere și calde. Principalul era îndemnul Domniei sale de a reveni acasă după cei trei ani, pe care eram obligați să-i facem la locurile de repartizare (majoritatea am fost repartizați în afara RSSM cu toate că Republica avea strictă nevoie de specialiști). A urmat un an de lucru în Letonia apoi un stagiu militar în Caucaz și în decembrie 1966, în drum spre locul de repartizare la lucru, am intrat și la Politehnică. Acesta a fost marele meu noroc. Am fost invitat la rector și a doua zi, deja, eram asistent la Catedră. Atunci am avut prima discuție personală cu Sergiu Rădăușanu. Mi-a zis „Tinere, Politehnica are nevoie de cadre. Pleci la Riga, te concediezi, pripoane nu vor fi, sunt și acolo oameni înțelegători. La Politehnica din Riga au o catedră de mașini electrice cu tradiții, treci pe acolo și vezi care ar fi condițiile de admitere la doctorat. Noi avem nevoie de asistenți, dar cu perspectivă de a deveni în scurt timp conferențieri, profesori”.*

La doar două luni după deschiderea Institutului Politehnic din Chișinău rectorul

S. Rădăuțanu scria în ziarul „Sovetskaya Moldaviya”: „... Pentru pregătirea cadrelor ingineresti este destinat Institutul Politehnic din Chișinău. În activitatea facultăților și catedrelor lui se reflectă direcțiile principale ale industriei Republicii. În Institut își fac studiile peste 5000 de studenți, inclusiv peste 1000 de studenți au fost înscriși în acest an. Acum în auditoriile și laboratoarele Institutului țin cursuri 258 de profesori și lectori, inclusiv 5 doctori și 57 candidați în științe... Vom aduce toate eforturile ca Institutul Politehnic să devină centrul gândirii tehnico-științifice în Republică”.

După începerea cursurilor rectorul Sergiu Rădăuțanu, a făcut mai multe vizite la diverse instituții de învățământ tehnic superior din spațiul sovietic (or. Moscova, Leningrad, Kiev) pentru a stabili relații de colaborare în domeniul didactic și științific. „Suntem un institut nou, n-avem cadre. Poate primiți la Dumneavoastră vreo cinci aspiranți de-ai noștri”, era rugămintea rectorului, care era satisfăcută imediat. În acest context, mai mulți tineri ajungeau să se specializeze prin doctorat la cele mai prestigioase instituții de învățământ și cercetare.

Primul pas, pe care l-a făcut rectorul Sergiu Rădăuțan, a fost o vizită la cele mai prestigioase institute din fosta URSS: Institutul Politehnic și Institutul de Construcții din St. Petersburg; Școala Tehnică Superioară „Bauman” din Moscova; Institutul de Oțel și Aliaje din Moscova, Institutul Politehnic din Kiev, precum și Universitățile din Moscova, Kiev, Tartu. Rectorul Sergiu Rădăuțanu a fost o mare personalitate, care a reușit să creeze în scurt timp o instituție de învățământ tehnic superior de calitate. Grație energiei sale, cunoștințelor, pe care le avea în mediul academic din cele mai prestigioase instituții superioare din URSS de pe atunci, a reușit în scurt timp să completeze un colectiv profesoral-didactic profesionist, o bună parte din care erau originari din Moldova, împrăștiați prin diverse instituții din URSS.

Rectorul Sergiu Rădăuțanu a înțeles importanța factorului uman, de aceea și-a format o echipă din prorectori și decani, cu care să miște carul din loc. Pentru aceasta a răscolit toate instituțiile învățământ din Republică, atrăgând un șir de persoane, care au format nucleul Institutului. Toți se manifestaseră deja ca savanți,

Rectorul Sergiu Rădăuțanu la Moscova în căutarea locurilor pentru aspiratură.

profesori sau organizatori: Aurel Marinciuc, Ion Valușă, Vitalie Târziu, Marc Chișinevski, Ion Samusi, Victor Lunchevici, Oledii Derid, Valeriu Bodiu, Ion Molodean, Anatol Bârcă, Mihail Cherdivarenco, Țilea Conunova, Tudor Șişianu, Andrei Cojocar, Anatolie Casian, Eugen Vitu, Veronica Amariei ș.m.a. Acești intelectuali basarabeni au dizolvat întrucâtva contingentul profesoral, care fusese transferat de la facultățile ingineresti de la Universitatea de Stat și Institutul Agricol, pe care noul rector nu-l prea cunoștea. Pentru predarea calitativă a matematicii Rectorul a obținut posturi prin cumul pentru un șir de savanți de forță din Academie (Domnii Valentin Belousov, Constantin Sibirschi, Ilia Gohberg ș.a.). Au fost invitați o serie de specialiști, care făcuseră studii în toată Rusia, ajungând acolo cu părinții în deportările din a. 1941 și 1949. Marele merit al rectorului Sergiu Rădăușanu a fost că a deschis larg ușile învățământului tehnic superior pentru tineretul de la sate. *„Cunosc problema, cum s-ar spune, dinăuntru: afirm că fără atenția permanentă și curajul lui Rădăușanu soarta multor mii (chiar zeci de mii) de tineri ar fi fost absolut alta. Mulți dintre ei ar fi rămas cu tot cu medaliile lor acolo de unde pleaseră – la brigăzile de cultivatori de sfeclă și tutun. Multă lume nu cunoaște acest lucru, iar unii se apucă să-i pună note fostului rector pentru cutare sau cutare pas. Rolul său în crearea și emanciparea intelectualității basarabene este inestimabil...”*, își amintea profesorul A. Marinciuc, coleg de grupă cu S. Rădăușanu, unul din susținătorii de nădejde ai Rectorului.

În calitate de prim prorector și responsabil de procesul de învățământ a fost numit Vitalie Târziu, fost prodecan la USM, fizician de formație, persoană deschisă, agreabilă în contact cu oamenii. Își făcuse studiile la Liceul Real din Chișinău, la Politehnica din Timișoara, a absolvit USM, unde a susținut teza de doctorat în domeniul electronicii corpului solid.

Prorector pe știință a fost numit savantul Marc Chișinevski, șef al catedrei „Procese și Aparate în Industria Alimentară”, absolvent al Universității din Iași, doctor habilitat. A stimulat dezvoltarea doctoranturii, organizarea conferințelor științifice, conferințelor studentești.

Studentii de la secțiile de învățământ seral și fără frecvență erau conduși de către prorectorul D. Buliubaș.

În echipa de conducere intrau și 5 decani: A. Parsadanean (Electrotehnică), I. Mocan (Economie), A. Marinciuc (Mecanică), E. Lvovschi (Construcții) și M. Cherdivarenco (Tehnologie). Rectorul avea încredere deplină în echipa sa și putea să se concentreze asupra problemelor cardinale, cu care se confrunta Institutul. Chiar și mai târziu, când posturile didactice erau relativ ocupate, rectorul era în căutare de noi cadre didactice. *„Am fost invitat insistent de către rectorul de atunci*

Rectorul S. Rădăuțanu în biroul său la una din ședințele administrației. Prorectorul pentru munca științifică I. Valuță raportează. 1968.

Raportul rectorului Sergiu Rădăuțanu. Sala festivă a Institutului. 1969.

Sergiu Rădăușanu ca să ocup postul de șef al Catedrei „Mecanică Teoretică, care urma să fie eliberat în legătură cu plecarea șefului ei, Aurel Marinciuc, la doctorat. Dl S. Rădăușanu mă cunoștea încă din anii de studenție, dar și de la Academie... Din a. 1970 am supliniit și funcția de secretar științific al Consiliului Științific al Institutului, dar și în alte funcții obștești. Era o perioadă de entuziasm general...”, își amintea cu evlavie regretatul prof.dr.hab. Anatol Casian.

Un rol important a avut faptul că în fruntea „partkom”- ului s-a aflat șeful catedrei de Matematică conf.dr. I. Valuță, invitat de rector de la Universitatea Pedagogică din Tiraspol. Conștientizând puterea absolută a partidului (PCM) și luând în considerare capacitățile personale ale tânărului doctor în științe Ion Valuță, rectorul Sergiu Rădăușan l-a propus în funcția de *secretar al organizației de partid a Institutului*. „Până la trecerea la Politehnică nu-l cunoșteam personal pe S. Rădăușan și de aceea m-a șocat propunerea dumnealui de a fi ales secretar al comitetului de partid al Institutului, post care, conform normativelor timpului, se considera al doilea (dar din punct de vedere al partidului – primul) în ierarhia de conducere a instituției respective. Posibil, unele informații despre mine să le fi aflat de la colegul de academie prof. Valentin Belousov sau de la fostul meu profesor, acad. Vladimir Andrunachievici. La adunarea generală din 5 octombrie 1964 am fost ales secretar al comitetului de partid al Institutului. Sferele de acțiune au fost împărțite în mod natural – rectorul ținea legătura cu consiliul de miniștri, iar eu, ca secretar de partid – cu organele de partid, inclusiv, comitetul central, unde se adoptau deciziile finale”, își amintește profesorul Ion Valuță.

Această prietenie le-a permis să lucreze cot la cot împreună până la demiterea ilegală a rectorului în a. 1973. „Una din primele preocupări ale noastre a fost problema construcției blocurilor de învățământ. După depășirea mai multor bariere birocratice, s-a ajuns la înțelegerea de a amplasa Institutul Politehnic în sectorul Râșcani. Biroul Consiliului de miniștri a respins inițial această hotărâre. Vicepreședintele Consiliului de miniștri, G. Antoseac, a declarat scurt: problema e scoasă din discuție, pentru Politehnică se va căuta un loc în zona industrială de la Ciocana. Aceasta însemna amânarea pe câțiva ani a construcției institutului. Mi-am luat inima în dinți și i-am telefonat secretarului comitetului central I. Bodiul. În discuția, pe care am avut-o, am subliniat specificul învățământului tehnic, faptul că pe parcursul studiilor studenții îndeplinesc câteva lucrări/proiecte de an, care nu pot fi efectuate în cămine pe genunchi. I. Bodiul a dat dovadă de înțelegere și i-a telefonat lui Gh. Antoseac. Și în clipe numărate ni s-a înmănat hotărârea Consiliului de miniștri semnată și ștampilată. Imediat s-a început proiectarea complexului, din care s-au construit cele trei blocuri din campusul Râșcani, al patrulea rămânând

încă în construcție”, își amintește profesorul Ion Valuță. Astfel în primăvara anului 1967, Institutului Politehnic ia fost atribuit un teren de 34 ha pentru construcția campusului Râșcani, în care astăzi se află 4 blocuri de studii (unul nefinisat), 6 cămine studențești și un complex rezidențial din 9 case locative, în care locuiesc în mare parte colaboratorii Universității Tehnice a Moldovei.

Grație rezultatelor obținute în acest scurt timp de la fondare Institutul Politehnic din Chișinău începuse să iasă din anonimat pe plan unional. După doar doi ani de la crearea Institutului, în a. 1966, la serbarea a 500 de ani de la apariția or. Chișinău, Institutul Politehnic din Chișinău este vizitat de primul cosmonaut de pe Terra Iuri Gagarin, mai târziu și de un alt cosmonaut, Victor Gorbátko, care a zburat de 3 ori în spațiul cosmic și care și-a făcut serviciul militar în aviație în Moldova. *„După primii cosmonauți vor zbura în cosmos și oameni cu specialități omenești. Exprim speranța că și dintre studenții IPC pot deveni specialiști în slujba cosmosului”*, a declarant cosmonautul în discursul său, îndemn către studenți la stăruință, la aprecierea muncii ingineresti.

Considerând importanța unui organ de presă al Institutului în ianuarie 1966 apare primul număr al ziarului *„Inginerul”*. *„...Sper și cred că gazeta va oglindi pe paginile sale munca creatoare a generației tinere, viața, cugetul și tendințele ei spre tot cei progresiv și frumos”*, a declarat Ministrul învățământului public E. Postovoi. Chiar din primul număr al *„Inginerul”*-lui comunitatea institutului a aflat că Comitetul Executiv orășenesc a rezervat un loc în raionul Râșcani pentru construcția campusului Institutului.

La 1 septembrie 1967, la un miting solemn, deschis de rectorul IPC, S. Radauțanu, Institutului i-a fost conferit numele lui Serghei Lazo, inginer de profesie (a absolvit Institutul Tehnologic din Sankt Petersburg), care a învățat în fostul liceu Nr. 1 (pe atunci blocul de studii nr. 3 al Institutului Politehnic din Chișinău).

Rectorul Sergiu Rădăuțanu organiza la fiecare început de an de studii întâlniri cu *„bobocii”*, studenții anului I, folosind diferite localuri (Teatrul de Vară, Palatul *„Octombrie”*, astăzi, *„N. Sulac”* ș.a.). La 31 august 1966 întâlnirea a avut loc pe Piața Victoriei pe atunci (azi, Piața Marii Adunări Naționale). Printre *„bobocii”* din Piața Marii Adunări Naționale, îndrumați de rectorul Sergiu Rădăuțanu să facă carte serioasă, se afla și viitorul rector al Institutului Politehnic (astăzi, Universitatea

Iu. Gagarin la plantarea unui pom.

Tehnică a Moldovei) (1992-2015) Ion Bostan, astăzi academician al AȘM.

În a. 1967 rectorul Sergiu Rădăușanu îl numește pe prof. Ion Valuță prorector pentru munca științifică, un domeniu deosebit de important, luând în considerare că în Institut numărul celor cu grade didactice și științifice era foarte mic. „În a. 1967

Rectorul S. Rădăușanu salută călduros studenții anului I. 31.08.1966. Piața Victoriei.

am fost numit prorector pentru munca științifică. A fost o perioadă de dezvoltare intensă a institutului în toate direcțiile: pregătirea cadrelor prin aspirantura locală și cu destinație specială, construirea blocurilor de învățământ, înzestrarea bibliotecii cu literatura necesară, dezvoltarea volumului cercetărilor științifice, numai a celor pe contracte, se ridicase la trei milioane de ruble etc.”, mărturisește profesorul Ion Valuță. Iar numărul crescând de contracte și al cercetătorilor însemna și creșterea numărului cadrelor didactice cu grad științific. „La 1 ianuarie 1967 în institut lucrau 403 lectori (printre care 4 doctori în științe, 1 profesor și 92 de candidați în științe și docenți. La aspirantură își făceau studiile 36 de oameni. La 1 ianuarie 1971 în institut erau 713 lectori, dintre care 12 doctori în științe și profesori, 213 candidați în științe și docenți, în a. 1972 își fac studiile la aspirantură 75 de oameni. Din numărul aspiranților institutului în anii 1966-1970 au susținut tezele de candidat 27 de oameni. În a. 1971 colaboratorii institutului au susținut 5 teze de doctor și 26 de candidat în științe”, menționează prorectorul I. Valuță.

Rectorul Sergiu Rădăușanu acorda o atenție deosebită dezvoltării atmosferei culturale și sportive pentru studenți. Deja la 19.10.1964 în cadrul unei adunări au fost alese conducerea și consiliul colectivului de cultură fizică din IPC, iar la 22.10.1964, printr-o

Rectorul S. Rădăușanu deschide prima conferință a sindicatelor IPC.

hotărâre a Consiliului Central al Societății sportive benevole „Moldova”, colectivul sportiv al Institutului a primit titlul de club sportiv al IPC. Rezultatele nu s-au lăsat mult așteptate. Astfel, în anul sportiv 1965, clubul IPC a pregătit 3 maeștri în sport ai URSS, 5 candidați în maeștri, 24 de sportivi de prima categorie și circa 350 sportivi de categoria a doua și a treia. Dintre cele mai accesibile genuri sportive cu caracter de masă erau: fotbal, volei, șah, joc de dame, badmintonul ș.a. În a. 1966, comitetul DOSAAF a anunțat înființarea la Institut a secției de motociclism, parașutism, radiotelegrafie și la genuri de sport marin. În a. 1967 26 de studenți ai IPC au obținut titlul de candidat în maiestru al sportului din URSS. Echipa de fotbal „Politehnic” mulți ani la rând a adus faimă Institutului. În a. 1967 echipa de fotbal „Politehnica” reușește să obțină titlul de campioană a Capitalei, în a. 1968 – vicecampioană a RSSM, iar în a. 1969, 1970 – titlul de campioană a RSSM.

În scurt timp la Institut au fost formate mai multe formațiuni de artiști amatori: colectivul de dansuri sub conducerea lui Vladimir Curbet; orchestra de estradă (conducător G. Șirman); orchestra de muzică populară „Taraf” (conducător I. Burdin); corul institutului; fanfara; clubul amatorilor de filme ș.a. Deja la al treilea an de existență, Institutul Politehnic din Chișinău avea unul din cele mai bune colective artistice din oraș. *„Se așteaptă întâlniri cu colectivele Universității de Stat, a Institutului de Medicină și cel Agricol. Trebuie să pregătim minuțios programa noastră. Ca și în alte lucruri trebuie să avem „scrisul” nostru. Dorim să serviți exemplu de atitudine conștientă față de orice lucru. Important este, mulți din voi vor deveni conducători de întreprinderi”*, i-a îndemnat rectorul Sergiu Rădăușanu pe studenții membri ai colectivelor artistice. Acest discurs de mulțumire rectorul l-a rostit după ce colectivul de artiști amatori s-au întorc cu un mare succes din prima călătorie peste hotarele Moldovei. Ei au fost aplaudați la Universitățile din Ujgorod, Moscova, Leningrad. Concertul din primăvara anului 1967, prezentat în sala Teatrului Moldovenesc, a uimit elita administrativă și culturală a orașului, aflată în sală. Doar în a. 1967 formația de artiști amatori a prezentat 81 de concerte. Orchestra de muzică populară „Taraf”, orchestra de estradă și corul Institutului au devenit Laureați ai diferitelor concursuri. Laureați ai concursului orășenesc au devenit 71 de participanți, cinci studenți IPC au primit titlul de Laureat al Festivalului Republican, iar doi studenți au devenit Laureați ai Festivalului unional.

În a. 1968 cu susținerea rectorului Sergiu Radaușanu la Institutul Politehnic din Chișinău a avut loc festivalul de concurs al vocaliștilor, declamatorilor, dansatorilor, muzicanților și al poezilor de la toate facultățile Institutului. La festival în calitate de oaspeți și membri ai juriului au fost invitați Laureții Premiului de Stat din RSSM: primadona Maria Bieșu – artistă a poporului din RSSM; Claudia Cabizeva – pictor al poporului din RSSM; Vasile Zagorschi - compozitor, om emerit în arte din RSSM.

Laureați ai Premiului de Stat pentru Artă în vizită la Politehnică (2 aprilie 1966) (foto de sus). Rândul I (din stânga): Claudia Cobizeva (sculptor), rectorul S. Rădăuțanu, M. Bieșu (solistă de operă). Rândul II: prorectorul I. Valuță, C. Zagorschi (compozitor), prof. A. Cojuhari, prorectorul V. Târziu și decanul A. Marinciuc.

Pentru odihna de vară a profesorilor (cu familiile lor), a studenților, au fost organizate: tabăra „Miorița” pe malul Mării Negre, la Carolina-Bugaz. Pe linia sindicatelor profesorii beneficiau de foi de odihnă la diverse sanatorii unionale.

Pentru rezultatele obținute în toate domeniile Institutul Politehnic era apreciat de conducerea de atunci. Astfel la 6 mai 1970 Institutul Politehnic din Chișinău a fost decorat cu „Diploma de onoare a ministerului învățământului superior și mediu special al URSS și al uniunii sindicale a lucrătorilor învățământului, școlii superioare și instituțiilor științifice”, cu diploma de onoare jubiliară al „Comitetului

Înmânarea IPC a Diplomei de onoare.

de Partid al raionului „Frunze” și al Comitetului executiv raional”.

La paradele organizate de partid Politehnica se prezenta foarte bine, organizat, cu prezentarea realizărilor obținute în cei doar câțiva ani de existență. „Dacă în a.1964 la 5 facultăți cu 16 specialități își făceau studiile 5070 de studenți,

în a. 1972 la 7 facultăți își făceau studiile 10570 de studenți. Pregătirea specialiștilor la cele 25 de specialități o realizau cadrele didactice din 50 de catedre în număr de 737 de lectori, inclusiv, 12 doctori și profesori, 223 de candidați în științe și docenți. Institutul își aduce aportul și pe șantierele de construcție, unde activează și studenții. În ultimii cinci ani s-au construit 7 cămine pentru studenți și 2 blocuri de studii. Pe o suprafață de 34 ha s-a început construcția noului complex de studii al Institutului Politehnic din Chișinău”, declara rectorul S. I. Rădăuțanu, membru corespondent al AȘ RSSM.

Rectorul Sergiu Rădăuțanu era bine cunoscut în instituțiile de învățământ tehnic superior din URSS. Chiar dacă era o instituție încă tânără era vizitată de profesori din diverse instituții pentru schimb de experiență. Astfel, în a. 1968 la

Rectorul Sergiu Rădăuțanu întâlnește oaspeții sosiți într-o vizită de schimb de experiență.

*Rectorul Sergiu Rădăuțanu împreună cu
prof. Ion Valuță, 1969.*

*Rectorul Sergiu Rădăuțanu împreună cu
prof. Ion Valuță. Or. Krasnodar, 1968.*

Rectorul Sergiu Rădăuțanu ș.a. la Cheile Cecene, Caucaz, 1970.

*Rectorul S. Rădăuțanu, profesorii I. Valuță, I. Blaj cu soția, Veronica Garștea, într-o
excursie în Caucaz, Cecenia. 1965.*

Rectorul Sergiu Rădăuțanu ș.a. în fruntea coloanei Institutului Politehnic la 1 mai 1969.

Institutulu Politehnic din Chișinău a fost organizată Conferință unională a instituțiilor politehnice din Sud și Vest. În cuvântul său de salut rectorul Sergiu Rădăuțanu a dat o importanță majoră schimbului de experiență în organizarea instruirii de producere – practica. *„Din bilanțul total al timpului de învățământ într-o instituție tehnică, muncii practice îi revine 20-30 %. Altfel spus, din cei 5 ani de învățământ viitorul inginer se află la practica de producere timp de un an de zile. Studenții-practicanți sunt repartizați la 85 de întreprinderi din limitele unionale și la 89 de întreprinderi din limitele republicane. Conform contractelor reciproce, studenții noștri urmează practica și la 38 de mari uzine din țară (fosta US). Pentru schimbul de experiență în organizarea și petrecerea practicii de producere a studenților la IPC au sosit specialiști din Belorusia, Ucraina, Gruzia, Armenia, Azerbaidjan, din Talin, Gorkij, Erevan, Tula, Krasnodar, Kuibyshev, Leningrad, Saratov ș.a. E plăcut când studenții noștri lasă impresie bună prin atitudinea lor față de muncă, dorința de a cunoaște, respectând disciplina exemplară”* (Inginerul, 1968).

Profesorul Sergiu Rădăuțanu

Sergiu Rădăuțanu a fost un foarte bun profesor. Ferice de studenții, care l-au avut ca dascăl al științelor exacte. Marele Goethe spunea: *„Cei de la care învățăm, se numesc pe drept cuvânt, învățătorii noștri, însă nu oricare dintre cei care ne învață merită acest nume”*. Ținem să afirmăm cu toată certitudinea că prin tot ce a făcut, prin activitățile de educație a tinerei generații (studenți și peste 60 de doctoranzi) Sergiu Rădăuțanu face parte din rândul celor, care merită cu prisosință înaltul titlu de

profesor. Profesorul S. Rădăuțanu era foarte stimat de studenții săi. „Eram în anul doi, novici timizi, abea începusem să ne cunoaștem lectorii - minunații noștri îndrumători pe calea profesiei. Menționez profesorul S. I. Radauțanu, astăzi academician al AȘ a RSSM, docenții: I. P. Molodean, F. S. Șişianu, E. I. Gavriliță, N. N. Sârbu, N. N. Armencea... Printre primele lor povește și sfaturi se profila dorința de a ne încadra activ în munca de cercetare științifică pe lângă catedră”, din

Profesorul Sergiu Rădăuțanu la prelegeri.

din URSS, pentru o mai bună pregătire a studenților. Mulți studenți-eminenți ai cursurilor superioare erau trimiși să-și continue studiile la instituțiile din Moscova, Sankt-Petersburg și Kiev. „Studenții anului V de la electrofizică a IPC îndeplinesc cu succes lucrările de diplomă în laboratoarele Institutul Fizico-Tehnic „A.F. Ioffe” din Leningrad. Școala acestui institut au trecut-o mulți savanți de vază a Moldovei. Printre ei se numără: rectorul IPC, membrul-corespondent al AȘ RSSM, profesorul S. I. Radauțan; docenții, candidații în științe fizico-matematice I. P. Molodean, T. S. Șişianu, D.V. Ghițu, A. M. Andrieș” (Inginerul, 1972).

Rectorul Sergiu Rădăuțanu chiar se mândrea cu strudenții săi „IPC pregătește ingineri cugetători, flexibili, stăpâni pe mâni dibace, vrednici în totul de urmat. Absolvenții IPC merg în economie, construcție și tehnologie. IPC își pregătește propriii ei întemeietori. În institutul nostru se ocupă cu cercetări științifice peste 400

mărturiile studenților, viitorilor doctori în științe fizico-matematice, A. Culiuc, A. Popescu, E. Strâmban (Inginerul. 1979).

Rectorul Sergiu Rădăuțanu folosea pe larg autoritatea sa, cunoștințele, legăturile, pe care le avea în diferite instituții de învățământ superior tehnic

Rectorul, profesorul, Sergiu Rădăuțanu la o lecție în laboratorul științific al catedrei de Fizică.

de studenți. Ei sunt uniți în 25 de cercuri științifice, conduse de 62 de conferențieri”, spunea cu mândrie S. Rădăuțanu.

Un adevărat imbold pentru dezvoltarea învățământul superior tehnic și de cercetare inginerască au fost vizitele unor mari personalități ale științei din URSS. Astfel, în a.1973 Institutul Politehnic din Chișinău a fost vizitat de doi mari fizicieni sovietici, laureați ai Premiului Nobel – Nikolai Basov și Alexandr Prohorov, inventatorii laserului. Ulterior Politehnica chișinăuiană a fost vizitată de un alt Laureat al Premiului Nobel Jores Alfeyorov, care a contribuit esențial la formarea cadrelor în cercetare și crearea Laboratorului de Micro-optoelectronică la IPC.

În scopul promovării Institutului Politehnic din Chișinău rectorul Sergiu Rădăuțanu intervine pe lângă Academia de Științe a URSS să organizeze ședința Secției Fizice la Chișinău. În luna mai 1973 academicianul Sergiu Rădăuțanu se afla la Moscova, la o ședință a Departamentului de fizică generală a URSS. Se discuta și un plan de „ședințe în teren”, adică în centrele de la periferie. Rectorul S. Rădăuțanu a luat cuvântul și a propus: *„Haideți să desfășurăm o asemenea ședință la Chișinău. Toamna la noi e foarte frumos. Va fi o adevărată sărbătoare și pentru fizicienii noștri de la Universitate, de la Institutul de Fizică al AȘM, de la Institutul Politehnic din Chișinău”*. Nu intuia rectorul S. Rădăuțanu ce-i pregăteau ștabii de la CC al PCM. Savanții au fost de acord și au propus ca „ședința în teren” să coincidă cu conferința științifică a fizicienilor din Moldova, programată pentru 2 octombrie 1973. Astfel a fost planificată din timp pentru perioada 1-5 octombrie 1973. Ședința „în teren” a Secției Fizice a Academiei de Științe a URSS a avut loc la Chișinău cu participarea Laureatilor premiului Nobel (A.M. Prohorov și N.G. Basov), 5 academicieni ai AȘ a URSS, membri corespondenți, savanți de vază. A fost un moment deosebit de important pentru tânărul Institut Politehnic din Chișinău. Însă intriganții de la Comitetul central se pregăteau și ei să-i dea lovitura de moarte rectorului „neascultător, apărător al elementelor antisovietice”, care devenise prea influent.

La 1 octombrie (era o zi de luni), în momentul când întâlnea oaspeții la aeroport rectorul S. Rădăuțanu a fost chemat de urgență la biroul CC al PCM, unde a fost informat despre demiterea din postul de rector. Autorii acestei execuții s-au stăruit ca informația despre demiterea rectorului S. Rădăuțanu să fie imediat răspândită la Institutul Politehnic, la Academie, dar mai ales printre oaspeții conferinței. Peste o oră se afla în sală la întâlnirea cu personalitățile sosite la Chișinău, la ședința festivă. A doua zi, la deschiderea conferinței, S. Rădăuțanu a întârziat și s-a așezat în ultimele rânduri (prima foto, S. Rădăuțanu este demoralizat de decizia biroului CC). Era o atmosferă ca la înmormântare. În pauză academicianul Prohorov, aflat în relații de prietenie cu S. Rădăuțanu s-a apropiat de el și a început să-l încurajeze: *„Iată ce*

Ședință festivă a Conferinței. 01.10.1973

Deja ex-rectorul Sergiu Rădăușanu (din hatârul mediocrităților de atunci) în discuție cu A.M. Prohorov.

Sergiu, scuipe tu pe șacalii aceștia provinciali. Există marea fizică, ce ne unește pe noi toți. În a. 1937, noi am trecut prin suferințe și mai mari. Noi ne-am sfătuit cu academicianul Deviatkov și cu alții și-ți propunem să treci la Moscova. Ne-am

Sergiu Rădăușanu împreună cu laureații Premiului Nobel Nikolai Basov și Alexandr Prohorov și academicieni ai AȘ a URSS (foto în fața Institutului de Fizică al AȘM). 02.10.1973.

înțeles să-ți organizăm un institut la Moscova. Hai, ridică capul”. După un program cultural în adevărat stil moldovenesc în afara Chișinăului, la întoarcere academicianul deviatov îl întreabă pe S. Rădăuțanu: „Ei, cum? Te faci moscovit?”. Răspunsul lui S. Rădăuțanu a fost: „N-am dormit toată noaptea. Nu au dormit nici soția și nici fiicele. Vedeți cum e treaba. Eu am aici vreo două duzine de tineri savanți, care într-un fel sunt copiii mei. Nu pot să-i las. Mulțumesc pentru propunere, oricât de greu îmi va fi aici, dar rămân”. „Așa și am crezut. Cred că ai dreptate. Dar ține minte că poți conta pe noi și nu vom permite alte maltratări”, a fost răspunsul academicianului Deviatkov.

Astfel, la 2 octombrie 1973 rectorul Institutului Politehnic din Chișinău academicianul Sergiu Rădăuțanu a fost demis, demis în mod ilegal. A fost o răfuială a ștabilor partinici din Republică. Institutul Politehnic din Chișinău a fost creația, pentru care rectorul Sergiu Rădăuțanu și-a sacrificat sănătatea și, în care a atins cele mai înalte poziții în cariera-i fulminantă: cea de rector al primei instituții de învățământ superior tehnic din Republică.

Academicianul Sergiu Rădăuțanu împreună cu laureații Premiului Nobel Nikolai Basov și Alexandr Prohorov, inventatorii laserului, în vizită la Institutul Politehnic din Chișinău.

04.10.1973.

Zborul frânt al primului rector Sergiu Rădăuțanu

Eliberarea din funcție

Lovitura mișelească a fost dată. A fost dată în momentul când rectorul Sergiu Rădăuțanu avea drept oaspeți mari somități ale științei mondiale: doi Laureați ai Premiului Nobel, academicieni al AȘ a URSS. Pentru a-l umili, pentru a-l distruge moral. Și când te gândești că au făcut acest lucru niște ștabi partinici îndotrinați, aflați departe de știință, de bunul simț (mai puteau aștepta câteva zile!). Pe 2 octombrie 1973 a fost semnat decretul de eliberare din funcție a rectorului Politehnicii academician Sergiu Rădăuțanu. La 2 octombrie 1973, „prăvălia”

Rectorul Sergiu Rădăuțanu la ședința biroului CC al PCM, unde a fost eliberat din funcție 01.10.1973.

(conducerea de vârf) ideologică a lui P. Lucinschi dictează că Rădăuțanu provine dintr-o familie de moșieri și nu merită să se afle în post de rector.

În continuare vom prezenta *Extrasul* din procesul-verbal nr. 54 al Ședinței biroului CC al PCM

din 2 octombrie 1973. Despre tov. S.I. Rădăuțan. „Tov. Serghei Iv. Rădăuțan, născut în anul 1926, moldovean, membru al PCUS din anul 1962, stu-dii superioare, doctor în științe tehnice, membru activ al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, din luna mai 1964 numit ca rector al Institutului Politehnic din Chișinău, deputat în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești, candidat în membrii CC al Partidului Comunist al Moldovei.

În datele autobiografice indicate la intrarea în PCUS și în dosarul personal a arătat, că s-a născut în familia unui învățător, că după eliberare tatăl a lucrat în școala de zece ani nr. 1, mama – educatoare în grădinița de copii, că la începutul războiului tatăl s-a retras cu unitățile Armatei Sovietice și a murit pe front în a. 1944, luptând pentru eliberarea Patriei. S-a stabilit, că la intrarea în partid S.I. Rădăuțan a ascuns proveniența socială. Tatăl său, Ivan Sergeevici Rădăuțan, s-a născut în a. 1904 în satul Chișcăreni, jud. Bălți în familia unui mare moșier, care stăpânea 900 desetine de pământ, pe care ulterior le-a moștenit și au devenit proprietatea sa. Folosind în sat munca privată, I. S. Rădăuțan, trăia cu familia la Chișinău, unde era proprietar a două case, pe stradela Fântânilor, nr. 17. Din a. 1938, I.S. Rădăuțan, fiind profesor de limbă franceză în gimnaziu, era membru al partidului burghezonaționalist Frontul Renașterii Naționale, purta uniformă, la adunări ținea rapoarte

și lecții, în care chema la participare activă pentru întărirea statului românesc și a regatului. În anul 1941 a intrat în rândurile Armatei Roșii și a decedat de la răni în anul 1944. S-a stabilit, de asemenea, că în diferite timpuri un șir de rude ale tov. S. I. Rădăușan au fost supuse presiilor pentru activitate antisovietică. Tov. S.I. Rădăușan, aflând despre aceasta, nu a comunicat organelor de partid și nu a făcut completările respective în dosarul personal. Mai mult, el a angajat la Institutul Politehnic unele rude de ale sale. Din momentul creării Institutului Politehnic din Chișinău, rectoratul (S.I. Rădăușan) a comis erori serioase în selectarea și promovarea cadrelor. În institut au fost angajate persoane dubioase din punct de vedere politic, cu concepții naționaliste, sioniste, cu alte convingeri dușmănoase. Deseori au fost recomandate în aspirantură persoane, care nu inspirau încredere politică, la angajarea în servicii se ținea cont mai ales de factorul național, dar nu de calitățile profesionale și politice ale candidaților. CC al Partidului Comunist al Moldovei a studiat de multiple ori întrebările lucrului didactic și educațional al Institutului Politehnic. În deciziile sale a cerut ca rectorul institutului să înlăture neajunsurile descoperite.

Unii lectori au fost eliberați din funcții conform cererilor depuse și încă obținând caracteristici pozitive; în institut continuă să aibă loc cazuri de manifestări naționaliste și alte comportamente dușmănoase. În ultimul timp tov. S.I. Rădăușan este indecis, stingherit, șovăitor, ca rezultat – pierde autoritatea în fața profesorilor și lectorilor, activului de partid și cel sovietic. CC al Partidului Comunist al Moldovei decide:

1. Pentru că la intrarea în PCUS a ascuns proveniența socială și măsurile represive contra rudelor, lui S.I. Rădăușan să i se aplice mustrare aspră cu înscrierea în fișa personală.

2. Să se socoată inoportună aflarea de mai departe a lui S.I. Rădăușan în postul de rector al Institutului Politehnic și de a-l elibera din acest post. Secretarul CC al PCM I. Bodiul”.

În realitate, Sergiu Rădăușanu a fost demis pentru că susținea promovarea moldovenilor, adică a etnicilor români, care erau discriminați anterior și care alcătuiau mai puțin de jumătate din numărul cadrelor didactice și studenților, deși românii constituiau 65% din populația Republicii.

Ne putem imagina modul cum lucra acest organ represiv PCM dacă până și de rectorul Sergiu Rădăușanu, academician, fost președinte al Sovietului Suprem al RSSM (1967-1971), cel mai înalt post al puterii populare în Republică, și-au șters în așa mod picioarele.

Este absolut clar că pregătirile pentru răfuiala cu rectorul Sergiu Rădăuțanu au început mai înainte, organizându-i-se diferite provocări. Rectorul Sergiu Rădăuțanu, într-un fel, era pregătit pentru un astfel de final. *„Situția se înrăutățește. În a. 1965, puterea s-a răfuit cu Institutul de Medicină, în a. 1967 – cu Universitatea de Stat. Pe semne că ne-a venit și nouă rândul. Conducerea se leagă de toate fleacurile... Secretarul CC pentru munca ideologică, D. Cornovan, mi-a arătat o listă cu 10 nume de lectori, pe care trebuie să-i alinăm. Doi sunt fii de preoți, patru – din familii de deportați, iar patru aspiranți - pentru trâncăneală apolitică. Eu n-am să execut această indicație... Cum pot eu destitui copii de refugiați, când și rudele mele au ajuns în Siberia? Nu pot alunga nici fii de preoți, căci am avut și noi preoți în familie”,* i se destăinuia la sfârșitul a. 1969 rectorul Sergiu Rădăuțanu profesorului Aurel Marinciuc, decan și mână dreaptă a lui. Între timp lista a crescut la 20 de lectori. În acest răstimp CC trimitea comisii după comisii pentru a studia *„atmodfera ideologică”* la Politehnică, dar care nu găseau încălcări.

Totuși atmosfera la Politehnică devenea tot mai incandescentă. Cazul lectorului marxist Iosif C. Varticean (academician, profesor și decan la Universitatea de Stat), care la mijlocul lunii ianuarie 1971 a îndrăznit să țină în fața studenților și profesorilor de la Politehnică o aberantă lecție despre *„Interpretarea științifică a istoriei, limbii și literaturii moldovenești”*, a fost ca și gazul turnat pe foc. Obișnuit cu disciplina tradițională la astfel de lecții (pe atunci la indicația partidului erau practicate des diverse lecții politice ținute în fața colectivelor de muncă, care în marea majoritate a cazurilor erau o masă ascultătoare și docilă), iată că, spre surprinderea lui, acest lacheu al partidului s-a trezit în fața unui auditoriu incomod, care i-a adresat tocmai 58 de întrebări mai mult decât incomode, ceea ce l-a determinat să-i scrie personal prim-secretarului PCM, I.I. Bodiul, atașând și lista acelor întrebări. Mă închin în fața studenților politehniști ai anilor 70' care, în pofida pericolului la care se expuneau, au avut curajul, în acea cruntă perioadă bodiulistă de prigonire a tot ce era românesc, să-i pună atâtea întrebări incomode. Voi spicui doar cele mai relevante întrebări, care i-au pus cu fundul pe jărat pe politrucii:

- *Ne puteți informa despre populația Chișinăului de azi, privind structura sa etnică?*
- *Nu credeți că, din toate republicile unionale, noi suntem cei mai afectați de rusificare?*
- *Cu ce se deosebește limba moldovenească de cea română? Ai cui sînt clasicii Eminescu, Hașdeu, Russo, Alecsandri ș.a.?*
- *De ce în Republicile Baltice învățământul se face, în principal, în limba maternă, iar în orașul Tiraspol din RSSM nu e nicio școală moldovenească?*

- *Ați spus că la Kiev se vorbește în limba ucraineană. Ați vorbit deseori la Academie [AȘM, Chișinău] în limba dvs.?*

- *Trecând cu niște prieteni ucraineni (din Dnepropetrovsk) pe strada centrală a Chișinăului, ei au fost mirați de firma [inscripția] Teatrul moldovenesc în numele lui A.S. Pușkin. Am primit întrebarea: „Ce, Moldova n-are oameni de vază?” Ce credeți că trebuia să le răspund?*

- *Prin ce se deosebește limba moldovenească de cea română?*

- *Vă rog să ne explicați cu cât mai progresistă a fost alipirea Basarabiei de Rusia în 1812 decât unirea Principatelor Române?*

- *Ce-ar fi fost dacă după cel de al Doilea Război Mondial Moldova ar fi trecut în componența României?*

- *De ce nu se stopează rusificarea limbii noastre?*

- *Ce este naționalismul? Oare a-ți apăra limba maternă, cultura națională înseamnă a fi naționaliști?*

- *Spuneți-ne, vă rog, de ce nu toată Basarabia face parte din RSSM?*

- *Ați vorbit de alipirea Basarabiei la Rusia în 1812, Marx însă numește altfel acest fapt?*

- *Explicați-ne, vă rog, afirmația lui Engels, volumul 22, pp. 30-31: „Basarabia este populată de români, aceasta fiind cucerită de Rusia țarului Alexandru I, cu alte cuvinte, este vorba de un jaf curat”.*

Bune întrebări. Chiar și în condițiile de astăzi nu cred că se vor găsi mulți studenți, care ar formula astfel de întrebări incomode unui lector invitat.

Întrebările, pe care i le-au adresat studenții lui Iosif Varticean, l-au alarmat profund pe I.I. Bodiul, încât problema a fost discutată, la insistența sa, la o ședință specială a Biroului CC al PCM, care și-a propus să identifice cauzele fenomenului și să-i pedepsească pe cei vinovați. Când a citit raportul lui Varticean și a văzut ce întrebări i-au adresat studenții de la Politehnică, I.I. Bodiul a ordonat crearea unei comisii a CC a PCM, formată din trei secretari CC, care urma să analizeze situația de la Institutul Politehnic. În rezoluția de pe scrisoarea lui Varticean, trimisă lui Dumitru Cornovan, secretar al CC al PCM pentru propagandă și agitație, I.I. Bodiul indică principalele chestiuni, care urmau a fi examinate de comisia specială. Pe Bodiul îl interesa cum sunt selectați studenții de la Politehnică, cum sunt promovate cadrele didactice, cum luptă conducerea instituției, în frunte cu Sergiu Rădăuțanu, împotriva manifestărilor de „naționalism”.

Răfuiala cea mare a început la scurt timp în ziua de 22 iunie 1971 la ședința Biroului CC. Secretarul pe ideologie D. Cornovan fusese deja demis (pentru lipsă de voință etc.) și în locul său a fost numit Petru Lucinschi. A fost discutat raportul

comisiei Konstantinov și măsurile, care se impuneau a fi adoptate de conducerea de partid pe marginea acestuia. Cel mai dur, cum era și de așteptat, a fost Ivan Ivanovici Bodiul, primul secretar la CC al PCM. Acesta i-a adresat mai multe întrebări lui Sergiu Rădăuțanu, rectorul Institutului Politehnic din Chișinău, învinuindu-l că a neglijat hotărârea CC al PCM din martie 1967 despre situația creată la instituția respectivă, că a admis în rândurile sale „*feciori de culaci*“. La 28 iunie 1971 a fost cea mai neagră zi din istoria Institutului Politehnic. A avut loc adunarea închisă de partid, la care s-a discutat decizia Biroului politic al CC, în care 38 de persoane erau nominalizate „*că nu sunt demne de a lucra în școala superioară*“. După aceasta, regimul bodiulist a declanșat cunoscuta teroare la Politehnică, în urma căreia 38 de tineri profesori au fost alungați.

La 1 martie 1972, ministrul învățământului Konstantinov (ministrul E. Postovoi fusese eliberat din funcție în a. 1971, care a decedat după doar două luni de la concediere la vârsta de doar 50 de ani) a prezentat un raport, prin care Biroul CC al PCM era informat despre persoanele care au fost epurate. Era vorba de 20 de cadre didactice care „*și-au ascuns originea socială sau au exprimat atitudini amorale și apolitice*“. Aceștia sunt: *N.I. Margine, E.P. Sofroni, E.V. Șchiopu, A.E. Levința, I.F. Cerbari, N.F. Beldiman, I.D. Dohotaru, V.E. Ojog, V.A. Bruma, M.V. Palade, A.I. Malchevici, I.C. Pădure, Iu.Gh. Guțu, S.I. Țukanov, V.P. Luca, E.M. Căpățână, A.I. Vârlan, M.Z. Vaisman, M.I. Buga, M.V. Tcaciuc*. Pe lângă aceștia, fuseseră excluși de la aspirantură *V.N. Malai, V.N. Jomiru, V.I. Amariei, L.P. Druță și Gh. Ghimpu* (acesta din urmă fiind arestat între timp de KGB ca membru al Frontului Național Patriotic). Au urmat apoi alte persoane. După datele lui Aurel Marinciuc, numărul total al celor concediați din motive politice s-a ridicat la circa 40 de persoane. Pe lângă cei menționați, mai erau *Tudor Vascan, Valentin Musteață, Dumitru Musteață, Andrei Cojocaru, Gheorghe Postoroncă, Ilie Bratu, Petru Groza, Ion Gherlacu, Gheorghe Slabu, Valentin Frunze, Vasile Munteanu, Mihai Andronic, Mircea Druc, Mihail Pașa*. Mai erau și alții care, deși au fost lăsați la Politehnică, au fost demși din funcțiile de conducere, inclusiv *Ludmila Belousov*, șefa secției doctorantură, și decanii *Eugen Livovschi* și *Aurel Marinciuc*. În listă nu au intrat alte persoane, care au plecat de bună voie, de exemplu, foștii deportați *Radion Popa* și *Marin I. Buga*. Conform documentelor de arhivă, au primit muștrări aspre rectorul *Sergiu Rădăuțanu*, decanii *Aurel Marinciuc* și *A.S. Parasadanean*, prorectorii *V.Gh. Târziu* și *I.I. Valuță*, șefii de catedră *V.I. Zagreadschi* și *Iu.A. Maximov*, șeful de cadre *L.I. Pavlenko*, în timp ce secretarul organizației de partid de la Politehnică, *F.Z. Tabunșic*, a primit avertisment. Iar pentru a nu se repeta evenimentele și fenomenele menționate, s-a luat decizia de a schimba radical componența Consiliului științific

de la Politehnică, fiind alese doar persoane care inspirau încredere politică. A fost o pierdere grea pentru învățământul tehnic superior.

Ce n-au știut dușmanii lui? De ce n-au reușit să-l doboare definitiv? Pe de o parte, a fost protecția marilor savanți de la Academia de Științe a URSS, pe de altă parte, avea o anumită autoritate internațională și, în al treilea rând, proasta cunoaștere a istoriei de către executorii lui. În cazul în care dușmanii lui S. Rădăuțanu ar fi deschis atent ușile fondurilor secrete, ar fi descoperit că bunicul lui, pe nume tot Sergiu, a făcut studii la Sorbona. Și aceste studii se datorează unui mare naționalist Nicolae Casso. Și Casso nu numai că l-a întreținut ca bursier, ci l-a făcut om, dându-i o frumoasă avere.

Și atunci, având asemenea „*antecedente*”, în sistemul sovietic foarte vigilant, Sergiu I. Rădăuțanu era foarte vulnerabil. Și totuși, vreau să remarc că rolul lui de intelectual veritabil el l-a jucat până la capăt: a văzut victoria democrației asupra unui regim odios și a murit cu speranța că într-un timp mai îndepărtat sau mai apropiat destinul Basarabiei va fi schimbat anume de discipolii săi.

„La orizontul Politehnicii au apărut nori negri – a pornit „vânătoarea de vrăjitori”. La Politehnică a început o verificare minuțioasă a biografiei lectorilor, după care a urmat o epurare masivă a cadrelor pe motive politice (naționale). Au suferit mulți lectori valoroși. Până la urmă a fost demis și rectorul, profesorul universitar Sergiu Rădăuțanu, i s-au găsit nereguli în biografie. Scoaterea domniei sale din funcție s-a produs în mod zgomotos, cu învinuiri, care sunau grav pe atunci, încât Rădăuțanu s-a ales cu un atac de cord. Prin scoaterea din funcție a rectorului Rădăuțanu, om cu distincții guvernamentale, care a deținut o funcție de stat înaltă (președinte al Sovietului Suprem al RSSM) și care se bucura de mare autoritate în rândul oamenilor de știință și cultură, conducerea de atunci a Republicii (mai bine zis a partidului) a preîntâmpinat sever elita intelectuală a Moldovei să nu încerce cumva să ridice capul și a reintrodus starea de teamă și suspiciune între oameni, care exista pe timpul lui Stalin”, își amintește doctor Ion Holban, care l-a cunoscut destul de bine pe rectorul Sergiu Rădăuțanu.

După demiterea rectorului Sergiu Rădăuțanu ștabii partinici au numit un nou rector – Ion Mocanu. Bulgar, din stânga Nistrului, economist cu autoritate, dar și el, în viziunea comuniștilor complexați, avea un cusur – fusese prizonier la nemți, cu toate că evadase din lagăr și a luptat în rândul Rezistenței antifasciste din Belgia. „Cum așa, am scăpat de un fiu de moșier și ne-ați pus pe cap un trădător”, a fost reacția comuniștilor vigilenți, adresată CC-ului. Peste o săptămână în funcția de rector a fost numit doctorul în științe (candidat în științe tehnice) Vladimir Gh. Antoseac, o persoană verificată, fiind fiul demnitarului Gheorghe Antoseac.

În „amintirile,, sale I. Bodiul „regretă” că s-a procedat astfel cu S. Rădăușanu. A vărsat o lacrimă „la temă” și secretarul de atunci cu ideologia, P. Lucinschi, în cărțulia lui „Ostaticii”. Brașoave. Lacrimi de crocodil. S-a demonstrat în cele ce urmează.

Drumul spre postul de rector al Politehnicii i-a fost închis pentru totdeauna. În a. 1988 (după decesul subit al rectorului V.G. Antoseac) la Politehnică au avut loc primele alegeri libere ale rectorului. Toți decanii, colaboratorii vechi, l-au implorat pe academicianul Sergiu Rădăușanu să-și înainteze candidatura. S-a convenit ca toți ceilalți candidați se retrag. El deja dăduse acordul însă în dimineața alegerilor la el sosește un emisar al CC și-i spune: „Dacă nu vă retrageți, atunci CC-ul se va reîntoarce la hotărârile din a. 1971-1973”. Și asta se întâmpla în plină „perestroikă

Academicianul Sergiu Rădăușanu – candidat la funcția de rector la primele alegeri libere din a. 1988.

gorbaciovistă”. Umbra lui P. Lucinschi mai rățăcea prin cabinetele CC-ului (la acel moment era secretarul II al Partidului Comunist din Tagikistan). Bineînțeles că fostul rector Sergiu Rădăușanu și-a retras candidatura.

Însă spiritul liber-cugetătorilor din anii '70, implantat de primul rector

Sergiu Rădăușanu, se mai menține la Politehnică, astăzi Universitatea Tehnică a Moldovei. În perioada 1988-1989, în plin dezechet gorbaciovist, perspectiva ideologiei partidului de la putere (PCM) era deosebit de incertă. Pe fundalul Mișcării de Eliberare Națională, autoritatea celui care deținea puterea absolută (PCM) până mai ieri în acest colț de țară scădea vertiginos. Pentru a opri această cădere liberă, pe data de 14 noiembrie 1989 prim-secretarul PCM S. Grosu a solicitat o întâlnire cu colectivul Institutului Politehnic din Chișinău. Organizată în mod tradițional (cu toate că timpurile se schimbaseră și politrucii lui Grosu ar fi putut modifica scenariul acelei întâlniri) cu un raport plictisitor și cu formularea unor „sarcini de bază pentru ameliorarea situației” (ironia sorții – au existat doar două zile), întâlnirea a trecut la faza de întrebări adresate prim-secretarului. Întrebări multe și incomode au fost puse lui S. Grosu. Poate această întâlnire a fost o ultimă picătură, căci peste două zile, pe data de 16.11.1989, prim-secretarul PCM S. Grosu și-a dat demisia.

În perioada primelor (și de fapt ultimelor) alegeri libere în primul parlament, în sectorul Râșcani, politehniștii, în special de la Facultățile de Mecanică și Calculatoare, au asigurat victoria colegului lor conf.dr. V. Nedelciuc într-o circumscripție electorală dificilă în fața secretarei organizației de partid a uzinei Mezon, Ivanova, a unui lider comsomolist cu nume Balan (dar numai cu nume românesc!) și, chiar, a rectorului V. Calmuțchi, aflat pe poziții antinaționale.

Ulterior, la diverse întâlniri, de regulă, cu aspect electoral, organizate în sectorul Râșcani, politehniștii i-au scărmanat rând pe rând pe diferiți liderași politici, precum V. Tarlev, M. Lupu (la primele sale alegeri în cadrul PD-ului pentru moldovenismul său primitiv, acum se pare că și-a mai domolit ambițiile moldoveniste) ș.a. În toate campaniile electorale comuniștii au evitat întâlnirile cu politehniștii din sectorul Râșcani, fiind pentru ei prea incomozi.

Deseori îmi pun întrebarea: cum oare în acele condiții atât de grele, de anihilare a oricăror încercări de liberă cugetare, Politehnica lui Sergiu Rădăuțanu și-a demonstrat deschis în repetate rânduri poziția în problemele naționale, care nu coincidea cu cea a partidului? Cum se face că catedra, pe care a fondat-o prof. C. Glușco, este încă din '90 una din cele mai românizate (chiar și atunci, în anii '90, 80-90% din profesorii catedrei erau români)? Cum se face că Facultatea de Mecanică, pe care a condus-o mult timp C. Glușco, a devenit în '90 facultatea cu cele mai multe cadre didactice de origine română în raport cu alte etnii? Și această facultate s-a aflat permanent în avangardă la diferite acțiuni cu caracter național. Cum se explică faptul că din această catedră, fondată de prof. C. Glușco, din această facultate, de asemenea, pusă pe picioare de el, a venit rectorul acad. Ion Bostan, care pe parcursul ultimilor peste 20 de ani deosebit de incerți a respectat acest spirit de liberă cugetare moștenit de la generația politehniștilor din anii '70, el fiind cel care primea bobârnacii de la superiori (în special, în perioada guvernărilor interfrontist-agrariană și comunistă) pentru participarea politehniștilor la diverse acțiuni cu caracter național? Explicația este că spiritul liber-cugetătorilor din anii '70, implantat de primul rector Sergiu Rădăuțanu, este deja unul genetic la Politehnică.